МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ НА РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Виконав: студент ІІ курсу, групи 8.0513-ек
спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Економічна
кібернетика» Зуєнко Кирило
Євгенійович
Керівник доцент кафедри економічної
кібернетики, к.е.н. Макаренко О.І.
Рецензент доцент кафедри економічної
кібернетики, к.е.н. Лось В.О.

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра економічної кібернетики
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Економічна кібернетика»
Спеціалізація _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
(підпис)
«____»_____2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Зуєнко Кирилу Євгенійовичу

1. Тема роботи Моделювання впливу економічного розвитку Запорізького регіону на рівень життя населення
керівник роботи – к.е.н., доцент Макаренко Олена Іванівна
затверджені наказом ЗНУ ЗНУ від «29» грудня 2023 року № 2252-С
2. Строк подання студентом роботи: 02 грудня 2024 року
3. Вихідні дані до роботи: постановка завдання, наукова література за темою роботи, офіційні статистичні дані
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): конкретизувати поняття та складові елементи рівня життя населення; описати базові підходи до розрахунку показників рівня життя населення регіону; систематизувати методи та інструменти моделювання впливу економічного розвитку на рівень життя населення на регіональному рівні; провести оцінку факторів економічного розвитку Запорізького регіону; проаналізувати тенденції формування рівня життя населення Запорізького регіону; здійснити регресійний аналіз рівня життя населення Запорізького регіону; змоделювати тенденції рівня життя населення Запорізького регіону з урахуванням факторів ризику військового стану; визначити напрямки покращення показників рівня життя населення з урахуванням факторів економічного розвитку регіону.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) рисунки, таблиці, презентація.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	к.е.н., доцент Макаренко О.І.		
Розділ 2	к.е.н., доцент Макаренко О.І.		
Розділ 3	к.е.н., доцент Макаренко О.І.		

7. Дата видачі завдання _15.01.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Формування мети, об'єкту, предмету та завдань кваліфікаційної роботи	15.01.2024 – 26.01.2024	Виконано
2.	Узгодження плану роботи, підготовка вступу	27.01.2024 – 11.02.2024	Виконано
3.	Формування основних гіпотез та огляд наукових джерел	12.02.2024 – 06.04.2024	Виконано
4.	Підготовка 1–го розділу кваліфікаційної роботи	08.04.2024 – 22.06.2024	Виконано
5.	Підготовка 2–го розділу кваліфікаційної роботи	26.06.2024 – 31.08.2024	Виконано
6.	Підготовка 3–го розділу кваліфікаційної роботи	02.09.2024 – 16.11.2024	Виконано
7.	Аналіз та інтерпретація отриманих результатів, оформлення висновків кваліфікаційної роботи, оформлення вступу та реферату	18.11.2024 – 24.11.2024	Виконано
8.	Нормоконтроль, перевірка на доброчесність, підготовка до захисту	25.11.2024 – 08.12.2024	Виконано

Студент _____ Зуєнко К.Є.

Керівник роботи (проекту) _____ Макаренко О.І.

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ Макаренко О.І.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра містить три розділи, 73 с., 14 рис., 9 табл., 65 джерел та 3 додатки.

Об'єктом дослідження є рівень життя населення Запорізького регіону.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних та практичних підходів до побудови економіко-математичних моделей в оцінці та плануванні впливу економічного розвитку регіону на рівень життя населення.

Метою даної кваліфікаційної роботи є дослідження проблеми використання економіко-математичних моделей в оцінці та плануванні впливу економічного розвитку регіону на рівень життя населення.

Методи дослідження – загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення), збору інформації (спостереження), обробки інформації (групування, варіації, аналітичні таблиці, графічне зображення, індекси), регресійний аналіз.

У кваліфікаційній роботі магістра досліджено поняття рівня життя населення, розглянуто його складові елементи, розглянуто базові підходи до розрахунку показників рівня життя населення регіону. Систематизовано методи та інструменти моделювання впливу економічного розвитку на рівень життя населення на регіональному рівні. Проведено оцінку факторів економічного розвитку Запорізького регіону та проаналізовано тенденції формування рівня життя населення Запорізького регіону. Здійснено регресійний аналіз рівня життя населення Запорізького регіону та змодельовано тенденції рівня життя населення регіону з урахування факторів ризику військового стану. Визначено напрямки покращення показників рівня життя населення з урахуванням факторів економічного розвитку регіону.

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ, ІНТЕГРАЛЬНИЙ ІНДЕКС, КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНИЙ АНАЛІЗ

SUMMARY

The master's thesis contains three chapters, 73 pages, 14 figures, 9 tables, 65 sources and 3 appendices.

The object of the study is the standard of living of the population of the Zaporizhzhia region.

The subject of the study is a set of theoretical-methodological and practical approaches to the construction of economic-mathematical models in the assessment and planning of the impact of the economic development of the region on the standard of living of the population.

The master's thesis examines the concept of the standard of living of the population, considers its constituent elements, and discusses basic approaches to calculating the standard of living of the population of the region.

Research methods are general scientific (analysis, synthesis, generalization), information collection (observation), information processing (grouping, variations, analytical tables, graphical representation, indices), regression analysis.

The master's qualification work specified the concept of the standard of living of the population and considered its constituent elements. The basic approaches to calculating indicators of the standard of living of the population of the region have been studied. Methods and tools for modeling the impact of economic development on the standard of living of the population at the regional level have been systematized. An assessment of the factors of economic development of the Zaporizhia region was carried out and trends in the formation of the standard of living of the population of the Zaporizhia region were analyzed. A regression analysis of the standard of living of the population of the Zaporizhzhia region was carried out and the trends of the standard of living of the population of the region were modeled, taking into account the risk factors of the state of war. The directions for improving the indicators of the population's standard of living have been determined, taking into account the factors of the economic development of the region.

ECONOMIC DEVELOPMENT, STANDARD OF LIVING OF THE POPULATION, INTEGRAL INDEX, CORRELATION AND REGRESSION ANALYSIS

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
РЕФЕРАТ
SUMMARY
ВСТУП 7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОДЕЛЮВАННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ 10
1.1 Поняття та складові елементи рівня життя населення 10
1.2 Базові підходи до розрахунку показників рівня життя населення регіону 13
1.3 Методи та інструменти моделювання впливу економічного розвитку на рівень життя населення на регіональному рівні 21
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ НА РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ 24
2.1 Оцінка факторів економічного розвитку Запорізького регіону 24
2.2 Аналіз тенденцій формування рівня життя населення Запорізького регіону 35
2.3 Регресійний аналіз рівня життя населення Запорізького регіону 42
РОЗДІЛ 3 МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ НА РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 47
3.1 Моделювання тенденцій рівня життя населення Запорізького регіону з урахування факторів ризику військового стану 47
3.2 Напрямки покращення показників рівня життя населення з урахуванням факторів економічного розвитку регіону 51
ВИСНОВКИ 61
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ 64
ДОДАТОК А 71
ДОДАТОК Б 72
ДОДАТОК В 73

ВСТУП

В останні роки в якості критерію оцінки рівня соціально-економічного розвитку держави використовують показник якості життя населення. Тому для включення поняття «якість життя» до програм уряду велике значення має коректне вирішення проблеми розробки показників якості життя, моделей та методів їх розрахунку.

В умовах дії в регіоні негативних тенденцій економічного та соціального характеру, здійснюваних структурних перетворень, реалізації цільових програм соціально-економічного розвитку, інвестування коштів у основний капітал регіону, розвитку соціальної, ринкової та виробничої інфраструктури система та механізм перспективного та стратегічного планування потребують економічного аналіз функціонування регіону, його окремих структурних компонентів, комплексів та галузей, що своїми результатами характеризують резерви досягнення запланованого розміру валового регіонального продукту, необхідного рівня використання трудових, природних та інформаційних ресурсів, основних та оборотних фондів, аналізі впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ на соціальний розвиток регіону у стратегічному періоді часу, що дозволяє встановити відхилення фактичних даних щодо рівня якості життя громадян від планових, намітити комплекс заходів економічного, структурно-організаційного, соціального та фінансово-інвестиційного характеру для досягнення бажаного рівня соціального розвитку.

Наразі відомо чимало спроб створити систему показників, які б дозволили оцінити якість життя відповідно до державної політики економічного розвитку. У світовій практиці для оцінки рівня життя населення використовується широка система соціальних показників При цьому окремими країнами, наприклад, США, Францією, Німеччиною та міжнародними організаціями (ООН, Євросоюз) розроблено десятки різних моделей, методів та методик розрахунку цих показників. При цьому питання моделювання впливу економічного розвитку регіонів на рівень життя населення не мають глибокого та ґрунтовного розкриття. Таким чином,

завдання розробки методів оцінки рівня життя населення з урахуванням економічних, соціальних та ментальних особливостей різних регіонів країни та моделювання його змін під впливом факторів економічного розвитку є актуальним.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження проблеми використання економіко-математичних моделей в оцінці та плануванні впливу економічного розвитку регіону на рівень життя населення.

Досягнення поставленої мети передбачає постановку та розв'язання наступних завдань:

– конкретизувати поняття та складові елементи рівня життя населення;

– описати базові підходи до розрахунку показників рівня життя населення регіону;

– систематизувати методи та інструменти моделювання впливу економічного розвитку на рівень життя населення на регіональному рівні;

– провести оцінку факторів економічного розвитку Запорізького регіону;

– проаналізувати тенденції формування рівня життя населення Запорізького регіону;

– здійснити регресійний аналіз рівня життя населення Запорізького регіону;

– змоделювати тенденції рівня життя населення Запорізького регіону з урахування факторів ризику військового стану;

– визначити напрямки покращення показників рівня життя населення з урахуванням факторів економічного розвитку регіону.

Об'єктом дослідження є рівень життя населення Запорізького регіону.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних та практичних підходів до побудови економіко-математичних моделей в оцінці та плануванні впливу економічного розвитку регіону на рівень життя населення.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувались абстрактно-логічні, аналізу, синтезу, методи економічної статистики, математико-статистичні методи при прогнозуванні на майбутнє, графічні та табличні засоби відображення аналітичних даних та методи економіко-математичного моделювання.

Наукова новизна даного дослідження полягає в систематизації сучасних підходів до моделювання впливу економічного розвитку на рівень життя населення Запорізького регіону з урахування факторів ризику військового стану та розроблено сценарії та покращення показників рівня життя населення з урахуванням факторів економічного розвитку регіону.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОДЕЛЮВАННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Поняття та складові елементи рівня життя населення

Рівень життя є багатогранним і комплексним поняттям, яке охоплює широкий спектр соціально-економічних взаємозв'язків, пов’язаних із умовами та якістю життєдіяльності людини в суспільстві. Цей показник залишається однією з ключових соціально-економічних категорій, що відображає не лише матеріальне благополуччя окремої особи, але й інтегральний результат функціонування економіки держави за певний період.

Хоча концепція рівня життя не є новою, вона довгий час перебувала у центрі уваги як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Її суть визначалася відповідно до цілей конкретних досліджень, що значно вплинуло на різноманітність підходів до тлумачення цього поняття та методів його вимірювання.

Рівень життя характеризується динамічністю та залежністю від конкретних умов суспільного розвитку. На різних етапах еволюції економічної науки увага дослідників зосереджувалася на окремих аспектах цієї категорії, що дозволяло більш глибоко зрозуміти її природу та взаємозв'язки з іншими соціально-економічними чинниками.

Під якістю життя розуміють категорію, яка відображає об'єктивні умови існування та їх оцінку на рівні суспільства та індивіда [1]. Під рівнем життя населення розуміють ступінь його забезпеченості необхідними для життєдіяльності матеріальними та духовними благами, досягнутий рівень їх споживання та ступінь задоволення людей цими благами [18].

У табл. 1.1 узагальнено підходи різних авторів до визначення поняття рівня життя населення.

Аналіз літературних джерел показав, що найбільш використовуваним

методом оцінки рівня та якості життя на макрорівні є розроблений міжнародною організацією ООН індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) [3].

Таблиця 1.1

Трактування поняття рівня життя населення

№	Автор, джерело	Трактування поняття «Рівень життя населеня»
1	Куліков Ю.М., Йолкіна О.В. [23].	Рівень життя населення – це показник ефективності державної політики у соціально-економічній сфері, а підвищення рівня економічної активності населення є однимз важливих завдань соціально-орієнтованої держави.
2	Харчук С.А. [58].	Рівень життя є складною та системною соціально- економічною категорією, яка відображає сукупність відносин та умов, що визначають життєдіяльність та розвиток людей
3	Дороніна О.А., Наумова М.А., Кузьменко М.М. [15].	Рівень життя населення визнається впливом низки чинників, серед яких визначальним, на думку науковців, є економічна ситуація, яка склалася в країні
4	Башинський Т.В. [7].	Сукупність відносин та умов, що визначають життя, працю, побут й інтелектуально-культурний розвиток людей, характеризує досягнутий у суспільстві за певний проміжок часу ступінь задоволення різноманітних потреб населення (не лише фізичних, а й соціальних, інтелектуальних, духовних), а також визначає та оцінює реальні економічні джерела та соціально-правові гарантії забезпечення життєдіяльності населення
5	Черенько Л.М. [60].	Рівень життя населення – одна із найскладніших соціально-економічних категорій, що пояснює існування різних її тлумачень: від філософсько-світоглядних до формально-статистичних.
6	Державна служба статистики України [14].	пропонує вимірювати показник регіонального людського розвитку, який враховує шість аспектів: «Відтворення населення», «Соціальне становище», «Комфортне життя», «добробут», «Гідна праця» та «Освіта».
7	ООН [2].	рівень життя – це сукупність таких показників: здоров'я, в тому числі демографічні умови, їжа, одяг, фонди споживання і нагромадження, умови праці, освіта, в т. ч. письменність, житло, включаючи його благоустрій, соціальне забезпечення, тощо.

Для розрахунку ІРПП використовують три основні характеристики добробуту населення: очікувана тривалість життя, рівень грамотності

населення, рівень доходу, оцінений через ВНП на душу населення [3]. Паралельно з використанням ІРПП, різні країни розробляють та використовують свої методики оцінки рівня та якості життя.

Індекс якості життя розраховується як середньоарифметичне приватних індексів (Додаток А).

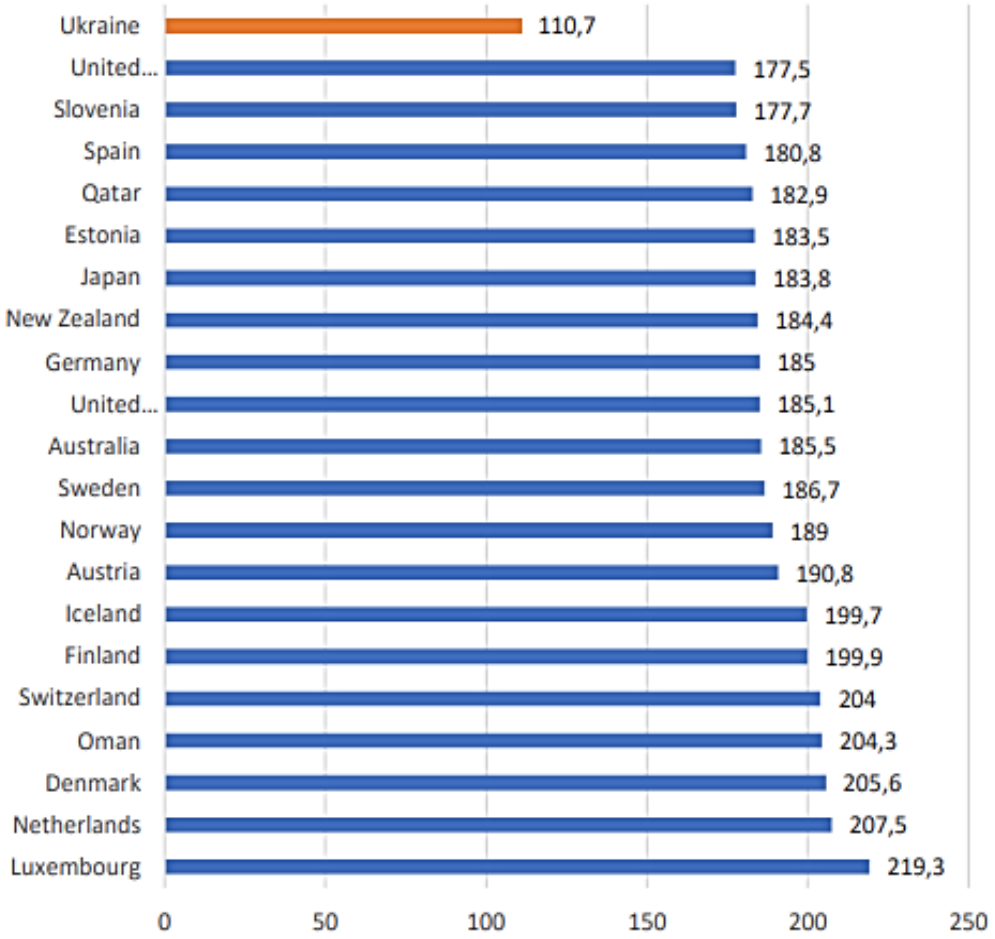

Рисунок 1.1 – Індекс якості життя у 2024 р.

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Якість життя є поняттям, що синтезує досягнення багатьох наук, серед яких можна виділити такі: соціальна психологія, філософія, антропологія культури, економіка, соціологія, біологія, демографія, навколишнє середовище середовища, статистика, інформатика, математичне моделювання тощо.

Сучасні наукові підходи до визначення рівня життя населення, як

правило, мають три ключові аспекти:

- добробут населення;
- накопичення людського капіталу;
- рівень людського розвитку.

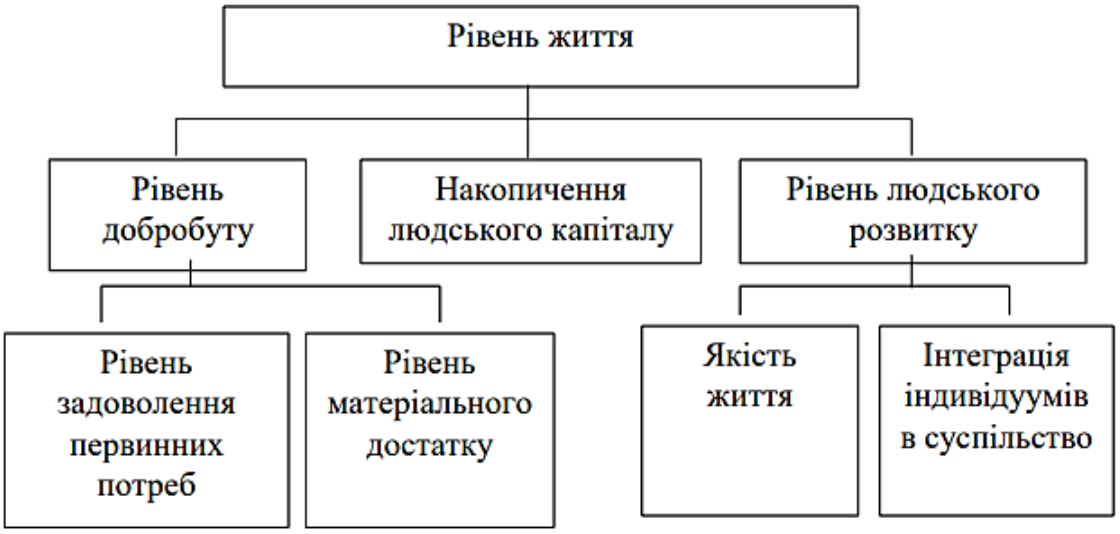

Рисунок 1.2 – Структура поняття «рівень життя»

Таким чином, визначення та оцінка якості життя пов'язані з проблемами кількісного визначення та вимірювання відповідних індикаторів, а також з розробкою моделей ухвалення рішень.

1.2 Базові підходи до розрахунку показників рівня життя населення регіону

Оцінка досягнутого суспільством рівня та якості життя відбувається за допомогою відповідної системи критеріїв та показників. Будь-яка оцінка, як процес встановлення ціннісних відносин між оцінюючим суб'єктом та оцінюваним об'єктом, може бути абсолютною та порівняльною [18].

Порівняльна оцінка використовується для встановлення суб'єктом співвідношення (більше, менше, рівні) між цінностями двох чи більше об'єктів. При цьому один із порівнюваних об'єктів постає як основа, стандарт зіставлення, а його цінність розглядається як підставу чи критерій оцінки. [2].

Вибір та обґрунтування критеріїв оцінки є важливим етапом оцінки рівня та якості життя. Як відомо, критерій (від грец. Kriterion - засіб для удження) розглядається як основний ознака, спираючись на яку оцінюється, визначається чи класифікується об'єкт дослідження. Критерій можна розглядати як ознака, на якій базується класифікація або типізація, та як показник, на підставі якого формується оцінка якості економічного об'єкта, процесу, мірило такої оцінки.

Щодо вимірювання рівня та якості життя, критерій висловлює їх суттєві характеристики та повноту прояву в конкретному місці та часі. Серед критеріїв вимірювання рівня та якості життя можна виділити загальні та конкретні. Сформовані в тому чи іншому соціумі ціннісні пріоритети, ідеали, уявлення про те, що така висока якість життя, що така гарна, цікава та щаслива життя – все це характеризує загальні критерії. Безперечно, що ці уявлення, по-перше, специфічні для різних товариств та для окремих їх членів (оскільки їх формування відбувається під впливом існуючого способу життя, особливостей культури, менталітету, традицій, соціально-економічного розвитку того чи іншого народу) і, по-друге, вони згодом змінюються. Прикладом конкретних критеріїв може бути базові значення будь-яких відібраних дослідниками показників рівня та якості життя і прийняті за зразок (статистичні дані, різні індекси, нормативи раціонального споживання, підсумки соціологічних опитувань та тестування тощо).

Також критерії оцінки якості життя можуть бути об'єктивними та суб'єктивними. Об'єктивні критерії – це науково чи експериментально аргументовані показники, відбивають становище в окремих складових життєдіяльності. Об'єктивно судити про рівень задоволення різних потреб та інтересів населення ми можемо тільки, використовуючи об'єктивні критерії якості життя які виступають у вигляді наукових нормативів цих потреб та інтересів.

Суб'єктивні критерії – це суб'єктивні думки людей про різних складових своєї життєдіяльності. Оцінка рівня задоволення своїх потреб виробляється

індивідуально кожною людиною. Результат цієї оцінки відображено лише в свідомості індивідів.

Отже, ми можемо виділити такі дві основні форми оцінювання якості життя як рівень задоволення різних науково аргументованих потреб, інтересів населення та задоволеність якістю своєї життєдіяльності самими індивідуумами. Виділення об'єктивних та суб'єктивних критеріїв рівня та якості життя населення випереджає розробку відповідних кожному критерію показників структури якості життя пояснює проблематичність, по-перше, створення адекватної системи критеріїв, по-друге, виявлення якогось одного інтегрального індексу якості життя

Враховуючи конкретно-історичний характер категорії «рівень життя» та

«якість життя», система їх критеріїв оцінювання змінюватиметься у часі та визначати особливості життєдіяльності населення в кожний конкретний період. Методологія оцінки рівня та якості життя населення тривалий період часу майже не розглядала соціальні аспекти життєдіяльності суспільства та концентрувалася в основному на відображенні її матеріальних сторін. Однак, починаючи з другої половини 20 століття, пріоритетним напрямом у наукових дослідженнях став розгляд соціальних показників та критеріїв оцінки рівня та якості життя населення.

Тут доречно помітити, що під якістю життя нами розуміється комплексна характеристика, як об'єктивно існуючих рівня життя та задоволення потреб у безпосередньо неоплачуваних благах, так і суб'єктивного сприйняття ступеня задоволення всього спектра потреб.

Рівень життя відбиває ступінь відповідності матеріальної забезпеченості індивідів та соціальних страт рівню споживання соціально-економічних благ та послуг, що склався у конкретний період часу у суспільстві.

Отже, якість життя характеризується нами як сукупність об'єктивних умов життєдіяльності та суб'єктивних оцінок задоволення життєвих потреб.

Вважаємо , що з наукової точки зору, однаково правильно говорити і про наприклад, «підвищення рівня та якості життя населення», та про

підвищення якості життя населення», маючи на увазі, що рівень життя є економічною основою якості життя.

У сучасних дослідженнях якості життя використовуються три методологічний підхід до його виміру: об'єктивний (об'єктивістський), суб'єктивний (суб'єктивістський) та комбінований (об'єктивістсько-суб'єктивістський). Відповідно застосовуються об'єктивні, суб'єктивні та комбіновані показники якості життя.

Існування об'єктивних та суб'єктивних показників якості життя якраз і пояснюється потребою в вимірах, як об'єктивних умов життєдіяльності, так і суб'єктивних оцінок задоволення потреб людини.

Об'єктивний (об'єктивістський) підхід визначає якість життя через параметри, що відображають об'єктивні умови та процеси життєдіяльності (наприклад, рівень життя, рівень соціального благополуччя), особливості різних видів діяльності та їх результати.

Вимір якості життя має ґрунтуватися на незалежних даних про те, що саме покращує життя суспільства загалом та окремих його членів. Його мета - якомога точніше виміряти якість життя суспільства або групи людей на основі різноманітної офіційної статистичної інформації. Очевидно, що вимір якості життя з позицій об'єктивного підходу може не збігатися з оцінюванням свого рівня якості життя значною кількістю людей.

Розглянемо докладніше об'єктивний (об'єктивістський) підхід та методики, що становлять його основу. Методологічні підходи до дослідженню рівня та якості життя населення були закладені прихильниками теорії "людського капіталу". Ініціатором та спонсором багатьох досліджень на міжнародному, національному та регіональному рівнях по формуванню та застосуванню систем показників оцінки якості життя виступала ЮНЕСКО.

Кінцева мета цих досліджень - побудова системи соціальних індикаторів, найбільш повно що відображають багатовимірність рівня та якості життя, визначення соціальних стандартів, з якими зіставляються фактичні умови.

Прикладом об'єктивного підходу може бути застосована в країнах СНД система соціальних індикаторів для оцінки рівня життя населення, розроблену на основі пропозицій Статистичного комітету ООН, але з враховуючи особливості реформування економіки у країнах Співдружності [4]. Вона була опублікована у 2002 р. і має наступний вид:

1. Інтегральні показники рівня життя:

1.1. Макроекономічні показники, реальні наявні доходи населення (реальні скориговані доходи населення; фактичне кінцеве споживання домашніх господарств; середньомісячна заробітна плата (номінальна та реальна)).

1.2. Демографічні показники (Динаміка чисельності постійного населення; очікувана тривалість життя; рівень дитячої, дитячої та материнської смертності; рівень освіти населення).

1.3. Показники економічної активності населення (рівень економічної активності населення; співвідношення зайнятих в економіці та загальної чисельності населення; рівень безробіття).

1.4. Показники пенсійного забезпечення населення (чисельність пенсіонерів (всього, в тому числі по віку); суми призначених місячних пенсій (всього, зокрема за віком); середній розмір призначених місячних пенсій за віком та мінімальний розмір пенсій).

2. Показники матеріальної забезпеченості населення:

2.1. Доходи домашніх господарств (сукупні та грошові номінальні та реальні доходи домашніх господарств (загальні та наявні); купівельна здатність доходів; індекс споживчих цін).

2.2. Нерівність у розподілі доходів між окремими групами населення (децильний коефіцієнт диференціації доходів населення; коефіцієнт концентрації доходів (індекс Джіні); коефіцієнт фондів; розподіл доходів за групами населення).

2.3. Показники бідності населення (величина прожиткового мінімуму; характеристика бідності; характеристика крайньої бідності); показники

масштабу бідності (первинна бідність, вторинна бідність, дефіцит грошового доходу бідного населення, гострота та глибина бідності).

3. Особисте споживання, вартість мінімальної продовольчої "кошики"; динаміка та структура споживчих витрат населення поточних та порівнянних цінах; частка витрат на харчування у наявних доходних та споживчих витрат; середньодушове споживання основних продуктів харчування, у тому числі в перерахунку на дорослого споживача; калорійність та склад харчових речовин мінімальної продовольчої "кошики".

4. Житлові умови населення (Забезпеченість населення житлом; частка витрат на оплату житла в споживчих витрат населення).

5. Соціальна напруженість (Коефіцієнт злочинності).

Перевагою цього модельного набору соціальних індикаторів, навіть не дивлячись на те, що в основному характеризує матеріальний бік життя людини, є те, що ми можемо отримати методологічно порівнянні результати. Водночас зрозуміло, що такий обмежений набір показників може бути лише основою для розширеного та поглибленого аналізу. Крім цього основним недоліком будь-якої системи об'єктивних показників є повне ігнорування суб'єктивних оцінок, що часто призводить до одностороннього аналізу якості життя.

Суб'єктивний підхід ґрунтується на тому, що дійсне значення якості життя відображено у суб'єктивному оцінюванні людини своєї соціального простору Такий підхід передбачає визначення якості життя з урахуванням соціологічних опитувань. Тим не менш, суб'єктивні індикатори у більшості сучасних методик не використовуються, оскільки існують проблеми з проведенням необхідних соціологічних досліджень та аналізом отриманої інформації.

Статистика ж сьогодні, до жаль, ще не відображає, ні задоволеність людей життям загалом та її окремими проявами, ні суб'єктивні думки про соціальну напруженості, ні відчуття людиною гармонії із соціально-психологічними та багатьма іншими аспектами життя.

У міжнародних дослідженнях рівня та якості життя широке поширення набув комбінований (об'єктивістсько-суб'єктивістський) підхід, який об'єднує обидва раніше розглянуті підходу. Він ґрунтується на поєднанні даних статистики, соціологічних опитувань думок населення про структуру системи показників, що характеризують основний зміст якості життя.

При комбінованому підході об'єктивні та суб'єктивні показники якості життя використовуються як рівноцінні. Найяскравішою ілюстрацією використання об'єктивістсько-суб'єктивістського підходу служать Індекс якості життя та індекс кращого життя.

Дані індекси широко використовуються як для щорічного порівняння країн, так і для аналізу динаміки показників усередині певної держави. У порівнянні з індексами, згрупованими в об'єктивний та суб'єктивний підходи, вони найбільш повні, тому що враховують як об'єктивну статистику, так і суб'єктивна думка індивіда.

Індекс якості життя (The Quality of Life Index – The Economist Intelligence Unit) є комбінованим показник, який вимірює досягнення країн світу з погляду їхньої здатності забезпечити своїм мешканцям благополучну життя. Індекс розраховується за методикою британського дослідницького центру The Economist Intelligence Unit і заснований на комбінації даних офіційної статистики та результатів опитувань громадської думки. Індекс якості життя вимірює результати суб'єктивного задоволеності життям громадян різних країн світу і співвідносить їх з об'єктивними показниками соціально-економічного благополуччя мешканців цих країн. При розрахунку індексу показники підсумовуються відповідно до заданої шкалою зважування, яка визначається групою експертів, опитуваних у процесі дослідження [7]. Індекс розраховується на основі 9 груп показників:

1. Матеріальне благополуччя: ВВП на душу населення за паритету купівельної спроможності в дол. США.
2. Здоров'я: очікувана тривалість життя при народженні, років.
3. Політична стабільність та безпеку.

4. Сімейне життя: розведення на 1000 чол. Населення (Будується індекс в діапазоні від 1 (самий низький) до 5 (найвищий)).

5. Громадське життя: будується індекс у діапазоні від 0 до 1, на основі даних про відвідування церкви або членства в профспілки.

6. Клімат та географія: географічна широта для проведення відмінностей між теплим та холодним кліматом.

7. Гарантії надання робочих місць: рівень безробіття, %.

8. Політичні свободи: дані про індексах політичних та цивільних свобод, діапазон від 1 (повне забезпечення права і свободи) до 7 (значні обмеження).

9. Гендерна рівність: співвідношення між середніми доходами чоловіків та жінок [14].

Індекс найкращого життя (The Better Life Index), розроблений Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), спрямований на розвиток та розширення статистичних даних, що охоплюють ті аспекти життя, які важливі для людей і формують якість їх життя. Показники базуються на даних статистичної та соціологічної інформації, що здійснюються на регулярній основі. Статистичні дані, що використовуються при розрахунку індексу, засновані на офіційних джерелах, серед яких Національні звіти країн ОЕСР, звіти державних статистичних служб, звіти Всесвітнього банку та ін. Соціологічні показники засновані на даних опитувань Інституту Гелапа. Згідно з упорядниками індексу, отримані дані дозволяють краще зрозуміти, що керує благополуччям людей і націй та які потреби необхідно задовольнити, щоб досягти більшого прогресу всім. На основі рекомендацій Комісії з основних показниками економічної діяльності соціального прогресу, ОЕСР виділила 11 аспектів, які були визначені як найважливіші складові якості життя, а саме – житлові умови, дохід, робота, соціальні зв'язки, освіта, довкілля, цивільні права здоров'я, рівень щастя, безпека, баланс між роботою та відпочинком. Кожен аспект якості життя оцінюється за одному-чотирьом показникам. Усередині кожного аспекту вплив кожного окремого показника визнається як рівнозначне. Наприклад,

робота оцінюється так: рівень зайнятості + рівень тривалості безробіття + середня заробітна плата + гарантії зайнятості. [15].

В цілому, будь-який із розглянутих нами підходів, мають свої переваги та недоліки. Однак, на наш погляд, щодо коректніші висновки ми можемо отримати, тільки застосовуючи комбінований підхід, що дозволяє врахувати не лише об'єктивні показники якості життя, а й суб'єктивні психологічні та соціальні складові сприйняття якості життя населенням.

1.3 Методи та інструменти моделювання впливу економічного розвитку на рівень життя населення на регіональному рівні

Сучасні підходи до моделювання впливу економічного розвитку регіону на рівень життя населення базуються на використанні інтегрованих методів аналізу та врахуванні багатофакторної природи цього зв’язку. Основні підходи можна окреслити наступним чином:

1. Економетричне моделювання

Економетричні моделі дозволяють кількісно оцінювати залежність між економічним розвитком регіону та рівнем життя населення. Основні методи включають:

– регресійний аналіз, що досліджує зв’язок між такими показниками, як валовий регіональний продукт (ВРП), середній дохід на душу населення, рівень безробіття, обсяг інвестицій та показники соціального благополуччя (наприклад, тривалість життя, рівень освіти, доступ до медичних послуг);

– панельні моделі, які враховують динаміку змін у часі та міжрегіональні відмінності;

– моделі з використанням змінних-посередників, які досліджують непрямий вплив (наприклад, через інфраструктуру, зайнятість, соціальні програми).

2. Індикативні моделі

Цей підхід передбачає використання системи індикаторів, що комплексно оцінюють соціально-економічний розвиток регіону та якість життя населення. До таких індикаторів належать:

– рівень доходів і нерівності;
– якість інфраструктури;
– рівень зайнятості та економічної активності;
– індекс людського розвитку (ІЛР).

Індикативні моделі часто використовуються для міжнародних або міжрегіональних порівнянь.

3. Моделі просторового аналізу

Просторові моделі враховують географічні особливості регіонів, їхню інфраструктурну доступність, вплив сусідніх регіонів та розподіл економічних ресурсів. Основні методи:

– геоінформаційні системи (ГІС) для візуалізації даних;
– моделі просторової автокореляції, які аналізують взаємозалежність між економічним розвитком у сусідніх регіонах;
– моделі регіональної взаємодії, що враховують транспортні, логістичні та економічні зв’язки між регіонами.

4. Динамічні моделі

Динамічне моделювання досліджує довгострокові наслідки економічного розвитку регіону на якість життя. Сюди входять:

– системна динаміка, яка враховує циклічність і зворотні зв’язки між економічними, соціальними та демографічними факторами;
– моделі загальної рівноваги (CGE-моделі), що аналізують зміни в економічній структурі регіону та їхній вплив на добробут населення.

5. Моделі з використанням великих даних (Big Data)

Сучасні технології аналізу великих даних дозволяють враховувати широкий спектр факторів, які впливають на рівень життя:

– аналіз поведінкових даних (наприклад, мобільності населення, споживчих витрат);

– використання даних соціальних мереж та онлайн-опитувань для оцінки задоволеності життям;

– інтеграція відкритих даних про інфраструктуру, екологію та якість послуг.

6. Імітаційні моделі

Імітаційне моделювання (наприклад, агент-орієнтовані моделі) дозволяє вивчати взаємодію між різними суб'єктами регіонального розвитку (домогосподарствами, підприємствами, державними установами) та прогнозувати вплив змін в економічній політиці на добробут населення.

7. Мультидисциплінарні підходи

Ці моделі інтегрують економічні, соціологічні, демографічні та екологічні аспекти. Наприклад:

– моделі сталого розвитку регіонів, які враховують економічні, екологічні та соціальні фактори;

– сценарні моделі, що оцінюють вплив різних сценаріїв економічного розвитку на якість життя.

8. Моделі оцінки впливу політики (Policy Impact Models)

Ці підходи використовуються для оцінки ефективності державних програм і політик у сфері регіонального розвитку. Зокрема:

– оцінка витрат і вигод (Cost-Benefit Analysis).

– моделі оцінки соціального впливу (Social Impact Assessment).

Таким чином, сучасне моделювання впливу економічного розвитку регіону на рівень життя населення передбачає комплексний підхід, що враховує різноманіття факторів і їхню взаємодію, дозволяючи обґрунтовано приймати управлінські рішення.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ НА РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

2.1 Оцінка факторів економічного розвитку Запорізького регіону

Запорізька область розташована у центральній частині України. Територія області займає 27,2 тис. км2 , що становить 4,5% території України. Протяжність з півночі на південь становить 208 км, зі сходу на захід – 235 км, тобто є достатньо територіально компактною.

Адміністративний центр – м. Запоріжжя – розташований у північно-західній частині регіону, тобто близько половини території області знаходиться поза 100-кілометровою зоною його досяжності. Населення Запоріжжя станом на початок 2024 р. становило 710,052 тис. мешканців, а загальна чисельність населення Запорізької області – 1638,5 тис. осіб, серед них 1269,9 тис. осіб міського населення та 368,6 тис. осіб сільського.

У 2020 р. було сформовано нову систему адміністративно-територіального устрою області. Згідно з Постановою Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807 «Про утворення та ліквідацію районів» Запорізьку область розділено на районів: Запорізький, Бердянський, Мелітопольський, Василівський та Пологівський з відповідними адмінцентрами.

За територіально-адміністративним поділом область має: 5 районів, 950 населених пунктів (з них міські – 36; сільські – 914), 67 територіальних громад (з них сільські – 36, селищні – 17, міські – 14).

Запорізька область є розвиненим промисловим регіоном, частка валового регіонального продукту в загальному обсязі України станом на 2023 р. становила 4,1%. Згідно Звіту Запорізької ОДА (рис.2.1), в основі стабільності розвитку та економічного зростання області лежить її потужний промисловий комплекс, робота якого забезпечує практично 8% державних обсягів реалізації промислової продукції (138,5 млрд грн за підсумками

2023 року – 4 місце серед регіонів України), в тому числі майже 12% загальнодержавного обсягу реалізації машино-будівної галузі (2 місце серед регіонів), 31% загального обсягу виробництва електроенергії в Україні, 39,5% –сталі, 21,7% – чавуну.

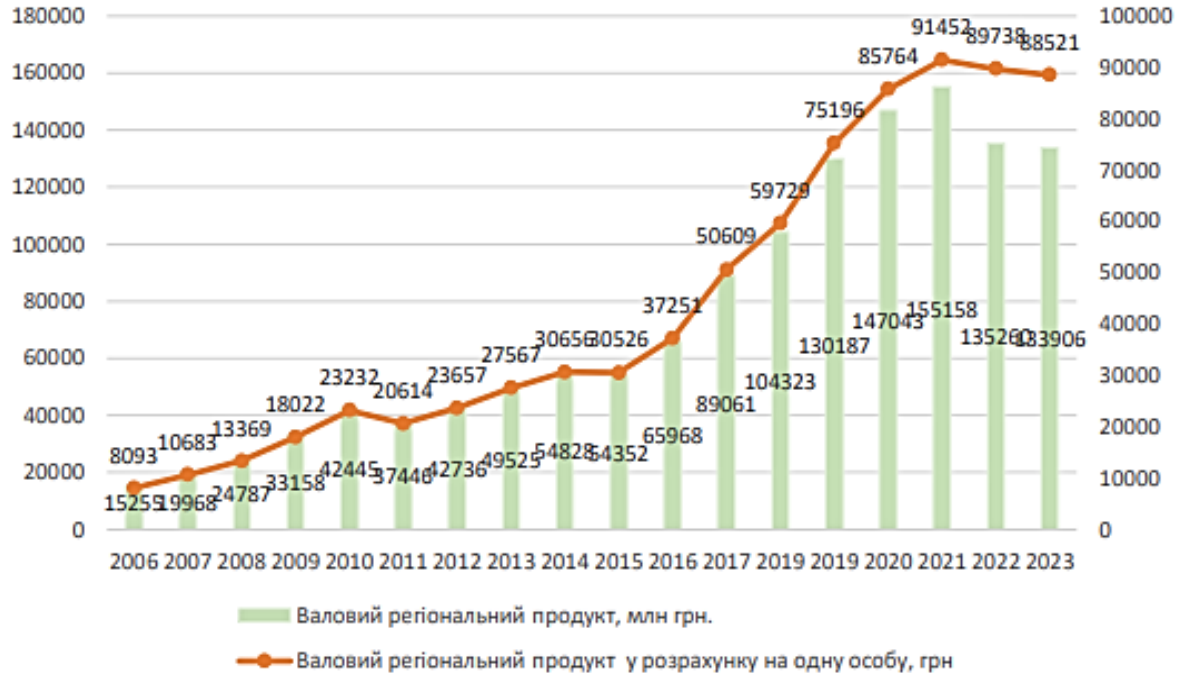

Рисунок 2.1 – Динаміка валового регіонального продукту Запорізького регіону

Запоріжжя є надзвичайно багатим у геологічному розумінні регіоном; тут містяться численні родовища мінеральних та агрегатних ресурсів. Область багата на поклади рудних корисних копалин, зокрема залізних та марганцевих руд. Промислове значення мають родовища будівельних матеріалів: сірих та червоних гранітів, талько-магнезитів, вогнетривких глин, вапняків, пісковиків. Виявлено родовища бурого вугілля, графітів, каолінів. Є лікувальні грязі та мінеральні води. Регіон також має розвинене сільське господарство [9].

Позитивними характеристиками геостратегічного становища Запорізької області є наявність виходу до моря та територіальна близькість до транспортного коридору Європа – Азія. Водночас географічне розміщення

області створює певні обмеження щодо рівномірного розвитку територій області, територіальної наближеності до європейських та азійських ринків. Зважаючи на територіальну близькість, у найближчій перспективі негативний вплив на розвиток регіону матимуть військові дії в межах частини Донецької та Луганської областей, а також анексія Криму.

У той же час область має значні проблеми в економічному розвитку, які пов'язані зі зменшенням обсягів промислового виробництва (табл. 2.1) та низьким рівнем інноваційної діяльності. За підсумками 2023 року індекс промислової продукції склав 85,4% (по Україні –88,2%).

Таблиця 2.1

Динаміка індексів виробництва Запорізького регіону [9]

Роки	Індекс ВРП	Індекс промисло-вої продукції	Індекс сільсько-господар-ської продукції	Індекс обороту роздрібної торгівлі	Індекс будівельної продукції	Індекс капіта-льних інвестицій	Індекс експорту товарів
2016	99,3	97,1	134,4	108,0	80,9	95,9	91,9
2017	100,4	96,8	96,6	98	79,5	89,8	100,5
2018	94,7	95,3	109,3	79,3	97,6	84,9	78,3
2019	99,7	96,9	98,7	104,8	98,8	131,3	80,1
2022	84,7	106,2	96,7	105,9	132,7	147,4	128
2023	85,4	103,6	85,6	106,9	120,8	88,0	112,8

Негативна динаміка обумовлена скороченням виробництва майже у всіх галузях промисловості регіону [9].В регіоні має місце інертність у зміні структури промислової діяльності на користь високотехнологічної продукції, висока ступінь зносу основних фондів у традиційних галузях (більше 70%). Відбувається стагнація інноваційної діяльності. Упродовж останніх 5 років у Запорізькій області спостерігається щорічне зниження інноваційної активності промислових підприємств. Якщо у 2018 році 28,8% від загальної кількості промислових підприємств області були інноваційно активними, то у 2023 році –лише 36 підприємств із 238 середніх і великих (15,1%), тобто кожне шосте-сьоме підприємство. Низькою є частка інноваційної продукції в

обсягах реалізованої продукції промисловості області (у 2019 р. –2,1%). Цей показник хоч і вищий ніж в середньому по Україні (0,8%), однак значно поступається розвиненим країнам. До того ж незначною залишається частка принципово нової інноваційної продукції –менше 1/3 від всього її обсягу [10, с.66]. Ці дані свідчать про необхідність найскорішої технологічної і структурної модернізації економіки регіону, що можна зробити лише на основі якісного розвитку людського потенціалу, нагромадження і ефективного використання людського капіталу регіону.

Водночас висока залежність економіки області від кон'юнктури світового ринку створює ризики у перспективі, зокрема існує ймовірність зниження обсягів експорту зважаючи на військово-політичні ризики регіону та ризики прогнозування поступового падіння світових цін на сировинні матеріали (які включають ціни на сільськогосподарську сировину і чорні метали).

Наслідком перерозподілу територіальної структури ВРП (з огляду на втрату економічної потужності Донецької та Луганської областей) стало зростання частки ВРП Запорізької області з 3,8% у 2014 р. до 5,4% напередодні війни у 2021 р. у ВРП України загалом з незначним вкороченням до 4,1% у 2023 році.

Аналіз динаміки рівня ВРП на 1 особу Запорізької області свідчить про те, що регіон входить у 5-ку найкращих за даним показником в Україні (поступаючись тільки м. Києву (238,62 тис. грн.), Полтавській (106,25 тис. грн.), Київській (90,0 тис. грн.) та Дніпропетровській (97,1 тис. грн.) областям), перевищуючи середнє значення по країні (70,2 тис. грн.) на 8%.

Оцінки економічного потенціалу окремих видів діяльності економіки Запорізької області базується на рівні їх концентрації за показниками валової доданої вартості, кількості підприємств, зайнятості, обсягів реалізованої продукції (табл. 2.2). Промисловість є найбільш важливим для економіки Запорізької області видом економічної діяльності. Найбільшу питому вагу за обсягами реалізованої продукції у промисловості Запорізької області за результатами 2023 р. мають такі види економічної діяльності як виробництво

чавуну, сталі та феросплавів (40,4% загального обсягу реалізованої промислової продукції області), виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (вид діяльності який включає повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування) (6,9%), виробництво олії та тваринних жирів (3,5%); електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільчої та контрольної апаратури (2,3%), виробництво проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв (1,7%) та ремонт і технічне обслуговування готових металевих виробів, машин і устаткування (2,8%).

Таблиця 2.2

Концентрація основних видів економічної діяльності у Запорізькій області

Вид економічної діяльності	Частка ВЕД у валовій доданій вартості, %		Концентрація за кількістю підприємств		Концентрація за зайнятістю		Концентрація ВЕД за обсягами реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств		Інтегральний показник концентрації ВЕД в регіоні	
	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023	2012	2023
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	11,50	12,03	19,10	19,80	5,10	5,10	5,20	6,10	10,23	10,76
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3,00	2,49	0,10	0,14	1,61	1,67	1,90	1,64	1,65	1,49
Переробна промисловість	26,50	30,83	10,60	11,80	29,04	27,38	52,30	49,57	29,61	29,89
Постачання електроенергії, газу, кондиційованого повітря	8,20	8,74	0,30	0,45	6,46	6,91	13,90	15,20	7,21	7,83
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,60	0,39	1,00	1,30	1,47	2,11	0,70	0,39	0,94	1,05
Будівництво	1,40	1,19	8,40	7,10	1,07	1,07	2,11	1,41	3,25	2,69
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів	12,00	10,66	28,9	26,80	7,68	7,68	18,64	22,11	16,80	16,81
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	4,70	3,58	3,70	3,60	6,83	6,83	1,33	1,42	4,14	3,86

Продовження таблиці 2.2

Тимчасове розміщування й організація харчування	0,80	0,65	2,60	2,50	0,77	0,77	0,24	0,19	1,10	1,03
Інформація та телекомунікації	1,40	1,82	2,60	2,80	0,85	0,85	0,39	0,29	1,31	1,44
Фінансова та страхова діяльність	3,00	3,66	0,90	0,60	1,62	1,62	0,64	0,64	1,54	1,63
Операції з нерухомим майном	6,50	5,65	8,70	10,70	0,80	0,80	0,59	0,73	4,15	4,47
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,20	1,55	6,70	5,90	2,61	2,61	1,07	0,84	3,14	2,73
Діяльність у сфері адміністративного та доп. обслуговування	0,90	0,78	3,20	3,40	1,34	1,34	0,46	0,40	1,48	1,48
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	5,20	5,70	0,1	0,1	4,80	4,80	0,1	0,1	5,00	5,25
Освіта	5,90	5,45	0,40	0,40	14,46	14,46	0,05	0,02	5,20	5,08
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4,40	3,59	1,50	1,40	11,91	11,91	0,29	0,24	4,52	4,28
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,60	0,47	0,40	0,40	1,80	1,84	0,02	0,02	0,71	0,68
Надання інших видів послуг	1,10	0,80	1,00	1,00	0,20	0,20	0,15	0,10	0,61	0,52

За обсягом реалізованої промислової продукції регіон стабільно посідає третє місце в Україні після Дніпропетровської та Донецької областей.

Обсяги виробництва промислової продукції зазначених областей сумарно склали 43,9% у 2023 р. Частка промисловості Запорізької області у 2023 році склала 9,16 % у загальних обсягах реалізованої продукції промисловості України.

Порівнюючи структуру промисловості високоіндустріальних регіонів України, слід наголосити на суттєво кращій позиції Запорізької області. На тлі сучасної “неоіндустріалізації” в Україні, яка відбувається через нарощення обсягів та частки добувної промисловості та зменшення частки переробної в регіонах України (що посилює сировинну орієнтацію вітчизняної промисловості, а відтак, стає додатковим бар’єром на шляху до підвищення рівня її конкурентоспроможності на світових ринках) у Запорізькій області відбуваються зворотні процеси – тобто має місце нарощення потенціалу саме

переробної промисловості за рахунок зменшення внеску інших видів промисловості.

Потенційними секторами економіки Запорізької області для кластеризації є: переробна промисловість, сільське господарство, оптова та роздрібна торгівля та енергетика. Запорізька область – одна з лідерів за обсягами виробництва та постачання електроенергії в Україні, водночас слід зауважити, що переважна більшість виробленого енергоресурсу не виходить за межі регіону, а споживається в регіоні. При цьому 87% спожитої електроенергії припадає на промислові підприємства.

Промислове виробництво в області є висококонцентрованим. Основні промислові вузли наведено в табл. 2.3.

Проведений аналіз дозволяє говорити, що попри позитивні акценти на переробну промисловість для промисловості Запорізького регіону існують значні ризики в частині консервування старої промислової структури низькотехнологічних укладів! Тобто нарощення виробництва ресурсо- та енергоємної продукції з низьким ступенем переробки. Зміна зазначених тенденцій вимагає перегляду промислової політики держави і регіону та стимулювання високотехнологічних індустрій, які базуються на потужному інвестиційному, технологічному та інноваційному ресурсі.

У сільському господарстві Запорізької області формується основна частина продовольчих ресурсів та майже три чверті роздрібного товарообігу, що має визначальний вплив на гарантування продовольчої безпеки як регіону. Запорізька область має достатній виробничий потенціал для забезпечення населення основними продуктами харчування. У регіоні є багатогалузева харчова та переробна промисловість, яка здатна переробляти сільськогосподарську продукцію, вироблену в області, забезпечувати населення регіону харчовими продуктами.

Основна технічна культура Запорізької області - соняшник, збір якої у 2023 році становив 720,4 тис. тон (на 14,6 % менше ніж у 2022 році).

Таблиця 2.3

Промислові вузли Запорізького регіону

№	Промисловий вузол	Складові елементи
1	Запорізький промисловий вузол	спеціалізується на виробництвах металургійного циклу та окремих сфер машинобудування, переважно середньотехнологічного. Тут розміщені такі великі промислові підприємства як ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» - одне з провідних металургійних підприємств України, ПАТ «Запорізький завод феросплавів» - провідний виробник феросплавів; ПАТ завод «Дніпроспецсталь» - виробник спеціальних сталей і сплавів; Запорізький титано-магнієвий комбінат - єдиний в Україні виробник губчатого титану, який також виробляє титанові зливки; ПАТ «Український графіт» - провідний виробник графітованих електродів для електричних печей; АТ «Мотор Січ» - одне з найбільших підприємств у світі з випуску авіаційних двигунів для літаків і вертольотів, а також промислових газотурбінних установок; ПАТ «Запоріжтрансформатор» - один з лідерів світового трансформаторобудування, який поставляє свою продукцію у більш, ніж 80 країн світу; ПАТ «Запоріжкран» є одним з найбільших кранобудівних підприємств (крани вантажопідйомністю від 5 до 1000 т); КП «Науково- виробничий комплекс «Іскра» - провідний розробник і виробник наземної радіолокаційної техніки оборонного комплексу України; ПрАТ «Запоріжкокс» - одне з найбільших коксохімічних підприємств на території України; ПрАТ «Запоріжвогнетрив» - одне з найбільших підприємств в Україні з виробництва вогнетривких виробів і матеріалів високої якості, та єдине за видами й асортиментом продукції; ПАТ «ДТЕК «Дніпроенерго» - один з провідних українських виробників електроенергії та тепла, компанія-лідер серед п'яти теплових енергогенеруючих компаній країни; Дніпровська гідроелектростанція входить до складу найбільшої гідрогенеруючої компанії України ПАТ «Укргідроенерго»; ПАТ «Карлсберг Україна» - підприємство європейського рівня з виробництва пива та напоїв.
2	Бердянський промисловий вузол	спеціалізується на виробництві проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв, виробництві машин і устаткування для сільського господарства, харчовій промисловості. Найбільшими промисловими виробництвами тут є ТОВ „Азовська кабельна компанія”, ПрАТ „Азовкабель”, ТОВ „Південний завод гідравлічних машин”, ТОВ ВКП „Азовенергомаш”, ПАТ „Бердянські жниварки”, ПрАТ „Бердянський завод підйомно- транспортного обладнання”, ДП „Бердянський завод сільгосптехніки”, ПрАТ „Азовський машинобудівний завод”, ТОВ „Бердянський кабельний завод”, ТОВ „Укрспецмаш”, ПрАТ „ВО „Бердянський кабельний завод”.
3	Мелітопольський промисловий вузол.	Основні види продукції промислових підприємств міста: обладнання, механізми, електротехнічне обладнання, алюміній і вироби з нього, чорні метали та вироби з нього, транспорт, жири, олія, шрот, готові харчові продукти, швейні вироби та ін. Найбільш відомими підприємствами є: завод турбокомпресорів «Турбоком», Мелітопольський олійноекстракційний завод.
4	Енергодарський промисловий вузол	Спеціалізований на електроенергетиці та виробництві металургійної продукції. Промисловий комплекс міста, окрім найбільших в Європі станцій – ВП «Запорізька АЕС» ДП «НАЕК «Енергоатом» та ВП «Запорізька ТЕС» АТ «ДТЕК «Дніпроенерго», представлений такими компаніями як: ВП «Атоменергомаш» ДП «НАЕК «Енергоатом» (виготовлення елементів трубопроводів та нестандартного обладнання), який є одним із небагатьох підприємств в Україні, що забезпечує атомні та теплові станції країни унікальним спеціалізованим обладнанням.

По виробництву соняшника область займає 9 місце. До 80 % валового виробництва соняшнику переробляється на олієжирових комбінатах Запорізької та сусідніх областей. В останні роки в області активно розвивається виробництво інших олійних культур - сої, ріпаку, гірчиці та льону.

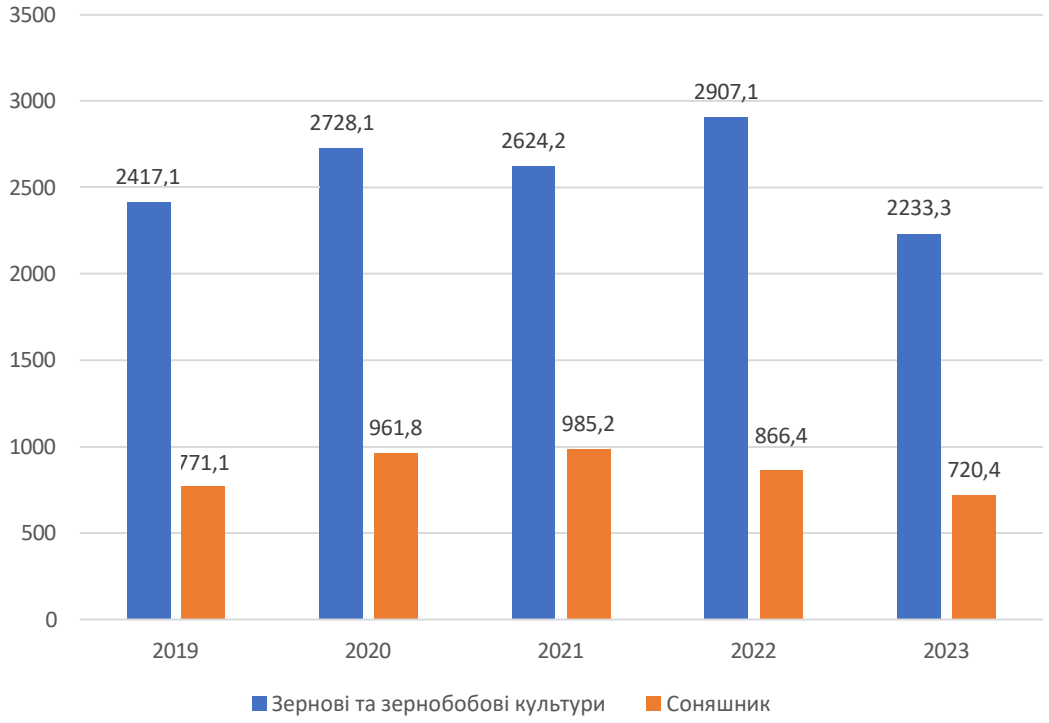

Рисунок 2.2 – Динаміка виробництва основних сільськогосподарських культур Запорізької області

Індекс сільськогосподарської продукції в 2023 році порівняно з 2022 роком становив 114,1 %.

Зовнішньоторговельний оборот товарів за 2023 рік становив 4741,2 млн. дол. США, або 162,2 %, порівняно із 2022 роком, імпорт – 2046,1 млн. дол., або 167,5 %. Позитивне сальдо становило 2695,1 млн.дол. (у 2022 році також позитивне – 1702,1 млн.дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 2,32 (у 2022 році – 2,39).

Основні показники зовнішньоекономічної діяльності Запорізької області наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Основні показники зовнішньоекономічної діяльності Запорізької області

Показники	2021	2022	2023
Сальдо у зовнішній торгівлі товарами та послугами, тис. дол. США	2098549	1975767	1821865
Експорт товарів та послуг, тис. дол. США, у тому числі:	4016619	3160167	3240900
експорт товарів	3781505	3013096	3064325
частка експорту товарів у загальному обсязі експорту, %	94.1	95.3	94.6
частка експорту товарів у ВДВ, %	64.2	90.8	78.4
частка експорту товарів у ВДВ, % (Україна)	37.9	49.3	45.7
експорт послуг	235113.7	147070.6	176575.2
частка експорту послуг у загальному обсязі експорту, %	5.9	4.7	5.4
частка експорту послуг у ВДВ, %	4	4.4	4.5
частка експорту послуг у ВДВ, % (Україна)	8.5	12.6	11

Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 167 країнами світу. Найбільше експортувалися товари до Туреччини – 12,1 %, Польщі – 6,5 %, Китаю – 6,4 %, США – 6,4 %, Італії – 4,9 %; імпортувалися до Китаю – 13,3 %, Туреччини – 8,1 %, Німеччині – 7%, Польщі – 5,2 %, США – 3,5 %. Експортні поставки товарів з області на ринок ЄС становлять 32,9 %, імпорту – 27,7 % від загальнообласного експорту. У структурі експорту товару основу склали недорогоцінні метали та вироби з них (61% загального експорту); машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання (12,2 %); продукти рослинного походження (7 %); жири та олії тваринного або рослинного походження (6,8 %); мінеральні продукти (6,3 %).

Переважна частина імпорту – це мінеральні продукти (32,2 %); недорогоцінні метали та вироби з них (21,3 %); машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання (18,5 %); продукти тваринного 13 походження (5,1 %); продукція хімічної та пов’язаних з нею галузей промисловості (4,9 %). У 2021 році експорт послуг становив 181,0 млн. дол. США, імпорт – 25,1 млн. дол. Порівняно з 2020 роком експорт збільшився на 6,0 % (на 10,3 млн. дол), імпорт зменшився на 22,1 % (на 7,1 млн. дол).

Позитивне сальдо становило 155,9 млн. дол. (у 2020 році також позитивне 138,5 млн. дол.) Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 7,22 (у 2020 році – 5,30).

Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 120 країн світу. Найбільше експортувалися послуги до Об'єднаних Арабських Еміратів – 8,3 %, США – 6,5 %, Сінгапуру – 5,3 %, Туреччини – 5,1 %, Кіпру – 4,6 %; імпортувалися з Польщі – 21,8 %, Німеччини – 6,4 %, Туреччини – 4,9 %, Швейцарії – 4,1 %. Експортні поставки послуг з області на ринок ЄС становлять 21,8 %, імпортні – 39,5 % від загальнообласного експорту. У структурі експорту послуг основу склали телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги (22,6 %); ділові (21,5 %); транспортні послуги (7,5 %). Переважна частина імпорту – це ділові послуги (47,4 %); роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності (19,7 %); транспортні послуги (15,5 %).

За підсумками 2023 року обсяг обороту роздрібної торгівлі склав 62,2 млрд грн (7 місце серед регіонів), що становить до 2022 року у порівнянних цінах 110,3 % (15 місце, по Україні – 110,7 %). Індекс споживчих цін області у грудні 2023 року по відношенню до грудня 2022 року склав 108,8 % (22 місце серед регіонів, по Україні – 110%), у т.ч. на продукти харчування та безалкогольні напої – 111,7 % (19 місце, по Україні 112,7 %).

Розвиток будівництва в Запорізькому регіоні з початком повномасштабного вторгнення скоротився. Частина будівельних об'єктів як житлового, так і промислового та комерційного призначення було заморожено. Індекс будівельної продукції за підсумками 2023 року склав 91,4% (16 місце серед регіонів, по Україні – 96,8%), зокрема у житловому будівництві – 90,0 %, у будівництві інженерних споруд – 88,8%. Під час нового будівництва, реконструкції соціальних об'єктів, поточного та капітального ремонту виконано будівельних робіт на суму 3802,0 млн грн (15 місце серед регіонів Україні). Нове будівництво становило 18,1% від загального обсягу виробленої будівельної продукції, реконструкція та технічне переоснащення – 30,6%, ремонт (капітальний та поточний) – 51,3%. Ціни на споживчому ринку

області у січні-грудні 2023 р. зросли на 8,8%. Плата за житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива збільшилась на 6,6 %. Подорожчання у сфері охорони здоров'я становило 3,8 %, а у сфері освіти – 19,5 %. Вартість алкогольних напоїв, тютюнових виробів підвищилась на 8,0 %, товарів та послуг у сфері зв'язку - на 5,3 %, різних товарів та послуг - на 12,5 %. Продукти харчування та безалкогольні напої подорожчали на 11,7 %, товари та послуги у сфері відпочинку і культури - на 2,4 %, предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла - на 0,5 %, товари та послуги у сфері ресторанів та готелів - на 13,7 %, а у сфері транспорту - на 10,4 %. Водночас одяг і взуття подешевшали на 4,7 %.

2.2 Аналіз тенденцій формування рівня життя населення Запорізького регіону

Повномасштабна війна спричинила значні міграційні процеси: люди переміщаються як у межах країни, так і виїжджають за кордон. Значна частка населення охоплених активними бойовими діями населених пунктів релокується до географічно та культурно наближених ризикових регіонів. Без хороших умов життя, доступу до освіти та можливостей для роботи, у цих регіонах значно вищий ризик занепаду людського потенціалу та зростання безробіття порівняно з іншими областями України. Не виняток і Запорізька область.

Запорізький регіон на сьогодні є фронтиром, через що сукупність проблем та викликів, які існували і до початку військових дій, набулт загострення та потребують якнайшвидшого вирішення.

Кількість населення Запорізької лбласті на підконтрольних територіях з 2019 по 2024 рік зменшилася на 63,8%. За відкритими даними станом на початок 2019 року в регіоні проживало близько 1,705 млн мешканців (в 2022 року до початку війни — 1,64 млн мешканців). Чисельність наявного населення Запорізької області, за оцінкою на 01.01.2024 становила 1078,5 тисосіб. Це з урахуванням м. Запоріжжя, лише в якому до початку великої

війни проживало близько 700 тис. мешканців. Залишається суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених: на 100 померлих – 27 народжених. Ці дані свідчать про проблеми з відтворенням людського потенціалу регіону.

Рисунок 2.3 – Динаміка чисельності населення Запорізької області

Середньомісячна заробітна плата по області за 2023 рік склала 13782 грн. (5 місце серед регіонів, по Україні – 14014 грн) і збільшилась у порівнянні з 2020 роком на 19,3%. Індекс реальної заробітної плати за 2023 рік по відношенню до 2020 року склав 109,7% (17 місце, по Україні – 110,5%), рис. 2.5.

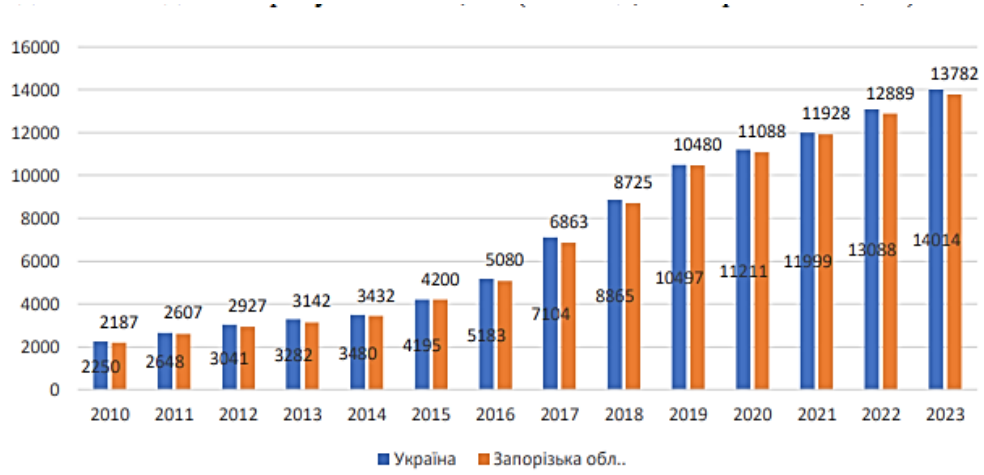

Рисунок 2.4 – Динаміка номінальної і реальної заробітної плати штатних працівників в Україні та Запорізькій обл. [39]

Загальна сума заборгованості із виплати заробітної плати з початку 2021 року знизилася на 5,4 % (на 41 млн грн) і на 01.01.2022 склала 78,6 млн грн. Більше ніж половину суми заборгованості припадає на промисловість (80,2 %). Сума боргу на підприємствах, які припинили подавати звіти у 2019– 2020 рр., становила 6,0 млн. грн.

У 2023 році кількість зайнятого населення у віці 15 років і старше становила 501,0 тис. осіб, а у віці 15–70 років – 394,4 тис. осіб. Кількість безробітного населення віком 15 років і старше та у віці 15–70 років дорівнювала 86,3 тис. осіб. Рівень зайнятості населення віком 15 років і старше становив 49,2 %, а серед населення віком 15–70 років – 55,8 %. Рівень безробіття серед робочої сили віком 15 років і старше становив 11,0 %, а серед осіб у віці 15–70 років – 11,1 %.

Стабільний розвиток підприємництва є запорукою становлення конкурентоспроможної економіки регіону та держави загалом, що є основою успішного суспільства та вимагає сприятливого ділового клімату.

Рисунок 2.5 – Індекс ведення бізнесу в Запорізькому регіоні

Незважаючи на деяке полегшення процедур зі створення підприємництва протягом останніх років, інституційне середовище ведення бізнесу в регіоні не сприяє процесам створення нових суб’єктів господарювання. Так, на початок 2024 р. в області діяло 77621 суб’єкт

господарювання; середній темп приросту кількості суб'єктів господарювання за 2015-2022 рр. становив 99,3% (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Показники діяльності господарюючих суб'єктів Запорізької області протягом 2018-2023 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Кількість суб'єктів господарювання, од.	88381	71870	93516	97048	89558	79794
підприємства, од.	14996	15191	14889	14827	13851	14984
до загальної кількості суб'єктів, %	17,5	21,7	16,3	15,7	15,9	19,3
на 10 тис. осіб наявного населення, од.	83	85	84	84	79	88
до загальної кількості підприємств по Україні, %	4,0	3,8	4,4	4,3	4,5	4,4
фізичні особи-підприємці, од.	73384,8	56678,8	78627,6	82221,5	75707,1	64810,3
до загальної кількості суб'єктів, %	85,3	86,5	87,1	86,9	86,9	83,5
на 10 тис. осіб наявного населення, од.	406,1	318,7	444,1	466,7	433,8	380,4
до загальної кількості осіб-підприємців по Україні, %	4,1	4,3	8,0	5,0	4,8	4,4
Кількість зайнятих працівників, тис. ос.	450,1	399,8	412,4	382,8	375,0	370,9
підприємства, усього, тис. осіб	336,9	301,2	286,3	270,4	266,1	267,6
до загальної кількості зайнятих працівників, %	76,9	77,4	71,3	72,6	73,0	74,1
до загальної кількості зайнятих працівників на підприємствах по Україні, %	4,2	4,1	4,5	4,6	4,6	4,5
фізичні особи-підприємці, усього, тис. осіб	113,5	98,6	126,1	112,5	108,9	103,3
до загальної кількості зайнятих працівників, %	25,9	25,4	62,0	30,2	29,8	28,7
до загальної кількості зайнятих працівників у фізичних осіб по Україні,%	4,0	4,2	5,0	4,9	4,7	4,4
Кількість найманих працівників, тис. ос.	371,6	337,6	327,7	295,2	294,4	300,4
підприємства, усього, тис. осіб	331,4	295,9	280,2	264,9	261,2	261,9

Продовження табл. 2.4

до загальної кількості найманих працівників, %	91,7	90,1	87,9	92,2	91,2	89,6
до загальної кількості найманих працівників на підприємствах по Україні, %	4,2	4,0	4,5	4,6	4,5	4,6
фізичні особи- підприємці, усього, тис. осіб	40,1	41,8	47,5	30,4	33,3	38,4
до загальної кількості найманих працівників, %	11,1	12,7	14,9	10,6	11,6	13,2
до загальної кількості найманих працівників у фізичних осіб-підприємців по Україні, %	4,0	4,2	5,2	4,6	4,4	4,4
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн. грн.	119242,2	128383,8	155139,8	206671,3	244051,6	312875,7
підприємства, млн. грн.	109886,4	116717,5	141960,0	188850,9	223663,0	289075,2
до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) по області, %	94,8	93,4	94,1	94,0	94,2	95,0
до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств по Україні, %	3,3	2,9	3,4	3,7	3,6	3,8
фізичні особи- підприємці, млн. грн.	9355,8	11666,4	13179,8	17820,4	20388,6	23800,5
до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) по області %	8,0	9,4	8,7	8,8	8,6	7,8
до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) фізичних осіб-підприємців по Україні, %	4,0	4,1	4,5	4,5	4,1	3,9

Упродовж досліджуваного періоду структура суб'єктів господарювання регіону змінилася в сторону зростання частки підприємств і, відповідно, зниження частки фізичних осіб-підприємців на 1,8 в.п. Таким чином, у 2023 р. в загальній чисельності суб'єктів господарювання 19,3% становили підприємства, а 81,7% – фізичні особи-підприємці. Частка підприємств

регіону в загальнодержавному показнику у звітному році щодо базового зросла на 0,4 в.п., а фізичних осіб-підприємців – на 0,3 в.п. Діяльність у суб'єктів господарювання Запорізької області у 2023 р. забезпечила зайнятість 300,4 тис. осіб, що на 77 тис. осіб менше, ніж у 2018 р. Незважаючи на зниження чисельності найманих працівників протягом досліджуваного періоду, їх частка у відповідному загальнодержавному показнику як в розрізі підприємств, так фізичних осіб-підприємців. Тобто процеси зниження зайнятості в регіоні відбувалися нижчими темпами, ніж загалом по Україні.

У 2023 р. в розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення Запорізької області припадало 88 підприємств та 380 фізичних особи-підприємці, що перевищило аналогічні показники по Україні.

Розглянемо проблеми людського розвитку Запорізького регіону за його основними параметрами: тривалості життя, освіти, рівня життя тощо.

Запорізька область має проблеми у різних сферах людського розвитку, про що свідчать дані ІРЛР (рис.2.6), які розраховані фахівцями Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України [27] та оприлюднені Державною службою статистики [39].

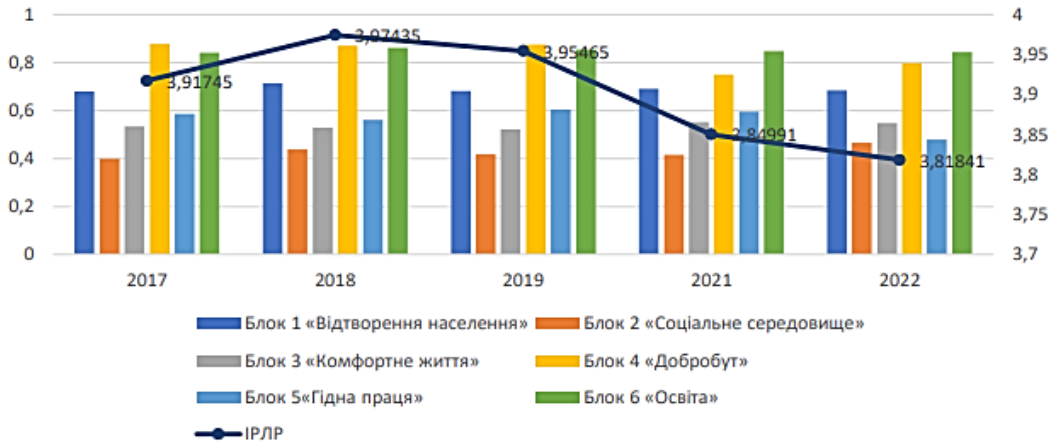

Рисунок 2.6 – Динаміка інтегрального регіонального індексу людського розвитку Запорізької області за 2013 – 2017 рр. [27; 39]

Наведені на рисунку значення часткових індексів і рангів за окремими

блоками ЛР та інтегрального індексу ЛР Запорізького регіону свідчать, що протягом аналізованого періоду відносна оцінка людського розвитку регіону погіршилась і його ранг знизився з 5-ї до 10-ї позиції серед областей України. Це відбулося за рахунок погіршення позицій майже за всіма блоками, за якими оцінювався ІРЛР. Найнижчі оцінки мають показники блоку комфортного життя (22-ге, тобто останнє місце серед регіонів України, де оцінювався ЛР) та соціальне середовище (14 місце). Регіон декілька років утримував першість за блоком добробут, однак за 2 останніх роки оцінювання втратив свої позиції. Погіршились оцінки за блоком освіти і особливо у 2017 р. за показниками гідної праці.

Запоріжжя страждає від обстрілів критичної та житлової інфраструктури: Дніпрогес, промислових об'єктів, об'єктів генерації електроенергії. Забезпечення розподілених систем водопостачання, теплопостачання й електропостачання є негайним викликом для забезпечення комфорту і зниження ризику зупинки функціонування міста. Також місто потребує швидкої перебудови централізованих систем розподілу електроенергії та переходу на розподілені системи генерації електроенергії, переходу на відновлювані джерела енергії.

Запоріжжя протягом 2024 року приймає значну кількість ВПО, адже ще з 2014 р. місто надало прихисток людям з Донеччини. У зв'язку з цим актуальною є проблема нестачі доступного соціального житла, яке до того ж має незадовільну якість. Згідно з інформацією Департаменту соціального захисту населення [37], в Запоріжжі проживають 158 тис. переміщених осіб, що дорівнює близько 20% населення до початку війни. Це посилює проблеми відсутності соціального житла, що актуалізує питання пошуку можливостей формування нової соціальної політики в регіоні. ВПО необхідна якісна інтеграція у громаду: доступ до робочих місць, перехід на офлайн-навчання для дітей дошкільного та шкільного віку, працевлаштування жінок, надання соціально-психологічної допомоги.

2.3 Регресійний аналіз рівня життя населення Запорізького регіону

Загальновідомим є вплив економічного розвитку на рівень життя населення. Проведемо кореляційно-регресійний аналіз рівня життя населення Запорізького регіону за період 2014 – 2023 рр., прийнявши за результативну ознаку (Y) – середньодушовий рівень доходу, а як факторні ознаки приймемо валовий регіональний продукт на душу населення регіону (X1); чисельність населення з грошовими доходами нижче за прожитковий мінімум (X2); рівень зайнятості (X3); середньомісячну номінальну нараховану заробітну плату (X4); рівень безробіття (X5); індекс ведення бізнесу (X6); індекс цін (X7).

Відповідні вихідні статистичні показники за період, що розглядається, представлені нижче (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Вихідні дані для побудови регресійної моделі рівня життя населення Запорізької області

Період	Фактори впливу							Середньодушовий дохід
	ВРП на душу населення	Чисельність населення з грошовими доходами нижче за прожитковий мінімум	Рвень зайнятості	Середня заробітна плата	Рівень безробіття	Умови ведення бізнесу	Індекс споживчих цін	
	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	Y
2014	30665	89	68,8	3432	7,2	67	100,5	27108
2015	30526	67	65,4	4200	5,8	56	124,9	28128
2016	37251	80	66,1	5080	6,1	61	143,3	31908
2017	50609	81	67,3	6863	5,9	62	112,4	33777
2018	59729	77	74,3	8725	6,4	60	113,7	34256
2019	75196	75	75,2	10480	6,7	65	109,9	34989
2020	85764	66	74,1	11088	6,9	68	104,1	36890
2021	91452	67	70,2	11928	7,1	73	105,0	39028
2022	89738	107	59,1	12889	8,9	70	110,0	37156
2023	88521	138	60,1	13782	8,6	64	126,6	36088

Для дослідження характеру впливу факторів на сальдо міграції використаємо модель багатофакторної лінійної регресії засобами MS Excel.

Враховуючи різну вимірність отриманої кількісної інформації, знайдені величини факторів впливу було нормовано за допомогою формули:

$$y_{ij}^{*} = \frac{y_{ij} - \bar{y}_j}{\delta} \qquad (2.1)$$

де y_{ij}^{*} – нормалізоване (стандартизоване) значення індикатора *j*-ї факторної ознаки в *i* році;

y_j – середнє значення індикатора *j*-ї факторної ознаки;

δ_j– середньоквадратичне відхилення *j*-ї факторної ознаки.

Результати розрахунку представлено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Нормовані показники для побудови регресійної моделі рівня життя населення Запорізької області

Період	Нормовані фактори впливу							Y
	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	
2014	-1,315	0,192	0,131	-1,442	0,226	0,472	-1,118	-1,760
2015	-1,321	-0,789	-0,472	-1,237	-1,094	-1,693	0,758	-1,497
2016	-1,055	-0,210	-0,348	-1,003	-0,811	-0,709	2,174	-0,522
2017	-0,527	-0,165	-0,135	-0,528	-1,000	-0,512	-0,203	-0,040
2018	-0,167	-0,343	1,106	-0,032	-0,528	-0,906	-0,103	0,083
2019	0,445	-0,433	1,266	0,435	-0,245	0,079	-0,395	0,272
2020	0,862	-0,834	1,071	0,597	-0,057	0,669	-0,842	0,763
2021	1,087	-0,789	0,379	0,820	0,132	1,654	-0,772	1,314
2022	1,019	0,995	-1,589	1,076	1,830	1,063	-0,388	0,831
2023	0,971	2,377	-1,411	1,314	1,547	-0,118	0,889	0,556

При побудові моделі багатофакторної лінійної регресії засобами MS Excel було отримано наступні параметри (рис. 2.7).

	1	2	3	4	5	6
1	ВИВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ					
2						
3	*Регресійна статистика*					
4	Множинний R	0,945825246				
5	R-квадрат	0,869402748				
6	Нормований R-квадрат	0,812312365				
7	Стандартна похибка	0,37106294				
8	Спостереження	10				
9						
10	Дисперсійний аналіз					
11		*df*	*SS*	*MS*	*F*	*Значимість F*
12	Регресія	7	8,724629	1,246376	9,052192	0,00103057
13	Залишок	2	0,275375	0,137688		
14	Всього	9	9,000005			
15						
16		*Коефіцієнти*	*дартна по*	*татистик*	*-Значення*	*Нижні 95%*
17	Y-перетин	9,903890389	0,11734	-6E-15	1	-0,504875011
18	Змінна X 1	8,280646195	2,989155	-0,37016	0,746788	-13,96775591
19	Змінна X 2	3,108817301	0,431671	-0,25208	0,824516	-1,966147009
20	Змінная X 3	2,129323825	0,227523	-0,5684	0,627075	-1,108274882
21	Змінна X 4	4,188464987	2,874714	0,761281	0,526006	-10,18043072
22	Змінна X 5	-0,677987099	0,444444	-1,52547	0,266656	-2,590275062
23	Змінна X 6	0,583846793	0,510693	1,143245	0,371332	-1,613487099
24	Змінна X 7	0,088100531	0,205862	0,42796	0,710358	-0,797650443

Рисунок 2.7 – Параметри регресійної моделі рівня життя населення Запорізької області

Рівняння регресії має вигляд:

$$Y = 9{,}904 + 8{,}821\,X_1 + 3{,}109X_2 + 2{,}129X_3 + 4{,}188\,X_4 - 0{,}678\,X_5 + 0{,}584\,X_6 + 0{,}088\,X_7 \quad (2.2)$$

Проаналізуємо значення R-квадрат – коефіцієнту детермінації. У аналізованій ситуації від дорівнює – 0,869, або 86,9%. Це означає, що розрахункові параметри моделі на 86,9% пояснюють залежність між параметрами, що вивчаються. Оскільки коефіцієнт детермінації перевищує значення 0,8, то модель можна вважати якісною.

Коефіцієнт 9,9039 показує, яким буде Y, якщо всі змінні в моделі, що розглядається, будуть рівні 0. Тобто на значення аналізованого параметра впливають і інші фактори, не описані в моделі.

Значення для F є результатом F – тесту для наступних нульових і

альтернативних гіпотез.

H_0: регресійна модель не пояснює варіації у

H_A: регресійна модель пояснює варіацію.

Значення в стовпці Значимість F – це ймовірність збереження нульової гіпотези. F-статистика для побудованої регресійної моделі дорівнює 0,003649, що є меншим 0,05, що є вагомим доказом для прийняття регресійної моделі.

Коефіцієнт 8,281 показує вагомість впливу змінної X_1 на Y. Тобто, показник зростання ВРП на душу населення в межах даної моделі впливає на середньодушового доходу з вагою 8,281, тобто сприяє його зростанню.

Коефіцієнт 3,109 показує вагомість впливу змінної X_2 на Y. Тобто, зниження кількості населення з низькими доходами стимулює середньодушового доходу.

Коефіцієнт 2,129 показує вагомість впливу змінної X_3 на Y. Тобто, зміна рівня зайнятості в Запорізькому регіоні сприяє зростанню середньодушового доходу.

Коефіцієнт 4,188 показує вагомість впливу змінної X_4 на Y. Тобто, зростання рівня заробітної плати має позитивний вплив на рівень життя населення.

Коефіцієнт -0,678 показує вагомість впливу змінної X_5 на Y. Тобто, зростання рівня безробіття населення в межах даної моделі скорочує рівень середньодушового доходу.

Коефіцієнт 0,584 показує вагомість впливу змінної X_6 на Y. Тобто, зміна в умовах ведення бізнесу має незначний вплив на рівень життя населення.

Коефіцієнт 0,088 показує вагомість впливу змінної X_7 на Y. Тобто, індекс споживчих цін має незначний вплив на рівень життя населення.

Також доведено, що параметри побудованої моделі економічної безпеки є статистично значимими.

В результаті проведеного аналізу структури та динаміки складових та їх впливу на рівень життя населення Запорізького регіону було визначено основні фактори, що обумовлюють його рівень. Запропонована модель

розвиває алгоритмічне оснащення факторної моделі проблематики впливу економічного зростання на рівень життя у напрямку створення інструментарію автоматизованої інформаційної технології прогнозування стану її впливу у стратегічній перспективі та розробці сценаріїв її врегулюння.

При цьому модель є відкритою з точки зору нарощування, корекції, розвитку показників, що включаються до загальної факторної моделі, а також зміни структури факторної моделі. Незважаючи на те, що представлена модель орієнтована на регіональний рівень управління рівнем життя населення, її формалізована частина може бути використана для економічної системи будь-якого масштабу – від державного до корпоративного. Модель застосовна для оперативного отримання досить узагальнених оцінок під час розробки основних напрямів стратегічного планування, концепцій, ситуаційного аналізу Вона ставить логіку та основні алгоритмічні кроки вирішення розглянутої оптимізаційної задачі.

РОЗДІЛ 3
МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ НА РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1 Моделювання тенденцій рівня життя населення Запорізького регіону з урахування факторів ризику військового стану

Головне завдання моделювання рівня життя полягає в тому, щоб як мінімум визначити умови, що перешкоджають у перспективі падінню життєвого рівня населення, а також умови, необхідні для зростання добробуту населення. Моделювання має розкривати особливості формування довгострокового тренду та джерел динаміки рівня життя, малозабезпеченості сімей та нерівності доходів. На прогнозний період дається обґрунтування пріоритетів та умов забезпечення соціальних орієнтирів, що найбільш повно відображають багатовимірність формування добробуту та досягнення соціальних стандартів, наводяться результати діагностики соціально-економічних наслідків.

Мета моделювання – дати оцінку тенденціям та проблемам, потенціалу та можливостям подальшого підвищення рівня життя у середньостроковій перспективі. Для цього необхідно проаналізувати можливий рівень розвитку відповідних індикаторів під впливом регулювання окремих факторів. Наявність негативних факторів впливу свідчить про ризики сталого розвитку на середньостроковій перспективі.

З метою розробки сценаріїв регулювання рівня життя населення Запорізького регіону з метою розвитку економіки в отриманій моделі послідовно цілеспрямовано змінюємо фактори впливу та визначаємо прогнозний результат на найближчі три роки.

Спрогнозуємо зміну рівня життя населення під впливом під впливом збільшення ВРП на душу населення на 5% щорічно при незмінних інших параметрах. Для цього скористаємось побудованою моделлю та припустимо,

що ВВП на душу населення зростатиме на 5% у 2024, 2025, 2026 роках, а інші параметри моделі залишаться незмінними на рівні 2022 року.

Економічні проблеми регіону, описані вище, не дозволяють сподіватися на радикальні зміни у соціально-економічній політиці регіону. Комплекс проблем не дозволить повною мірою здійснити принципові зрушення у структурі валового регіонального продукту Запорізького регіону. Тому приймається умовне припущення про рівномірні за роками темпи зростання валового регіонального продукту. Подібне припущення слід вважати абсолютно умовним, але воно дає можливість використовувати прогнозні значення факторних ознак на основі середньорічних коефіцієнтів зростання.

Проведемо відповідні розрахунки, враховуючи прогнозний рівень інфляції на рівні 30%. рис 3.1.

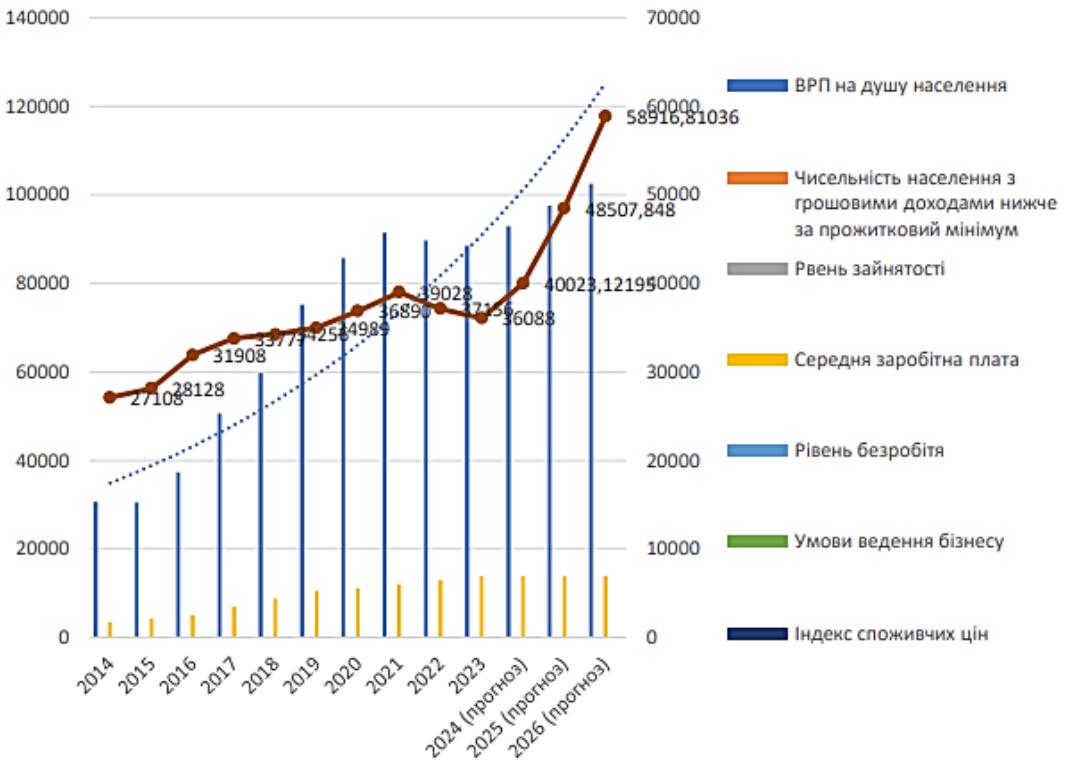

Рисунок 3.1 – Прогноз рівня життя населення під впливом щорічного зростання ВРП на душу населення на 5%

Спрогнозуємо динаміку рівня життя населення під впливом підвищення заробітної плати на 10% щорічно при незмінних інших параметрах. Для цього

скористаємось побудованою моделлю та припустимо, що заробітна плата збільшуватиметься на 10% у 2024 - 2026 роках, а інші параметри моделі залишаться незмінними на рівні 2022 року. Проведемо відповідні розрахунки. Графічно прогноз наведено на рис. 3.2.

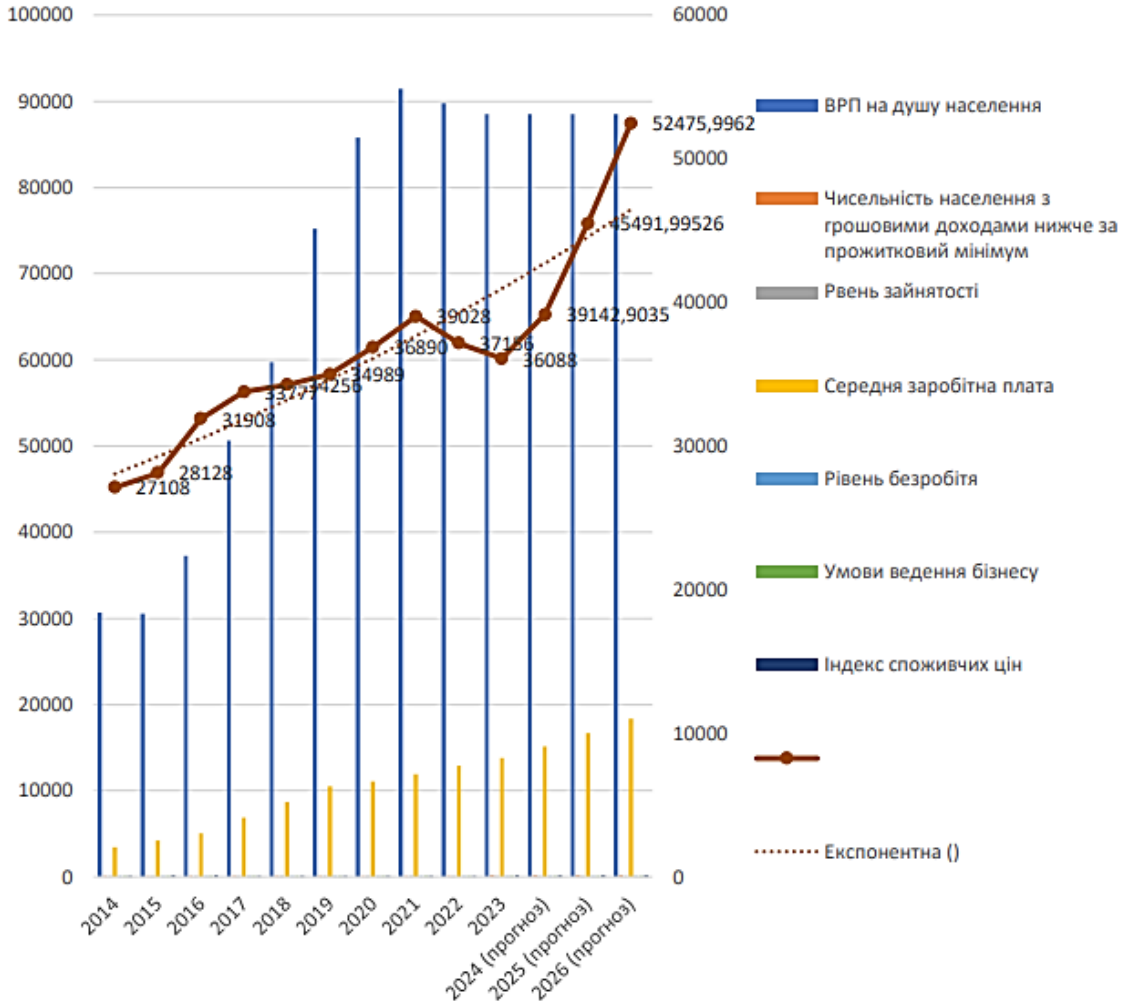

Рисунок 3.2 – Прогноз рівня життя населення ї під впливом щорічного зростання середньої заробітної плати на 10%

Спрогнозуємо динаміку рівня життя населення під впливом збільшення зайнятості населення на 10% щорічно для досягнення найвищого значення параметру при незмінних інших параметрах. Проведемо відповідні розрахунки. Графічно прогноз наведено на рис. 3.3.

Таким чином, негативні процеси в показниках рівня життя населення Запорізького регіону та втрати людського потенціалу спричинені не стільки

невпевненістю у майбутньому, скільки через ризики соціальної незахищеності та економічної нестабільності в умовах війни та післявоєнного відновлення. Це актуалізує потребу в розробці нових моделей соціально-економічної політики в регіоні на основі ефективних підходів щодо оцінювання рівня життя населення та розробки сценаріїв балансування економічного зростання, сприяння працевлаштуванню та скороченню безробіття, стимулювання розвитку та максимально раціонального використання людського потенціалу в якості попереджуючих заходів стримування міграції за заохочення до розвитку економіки.

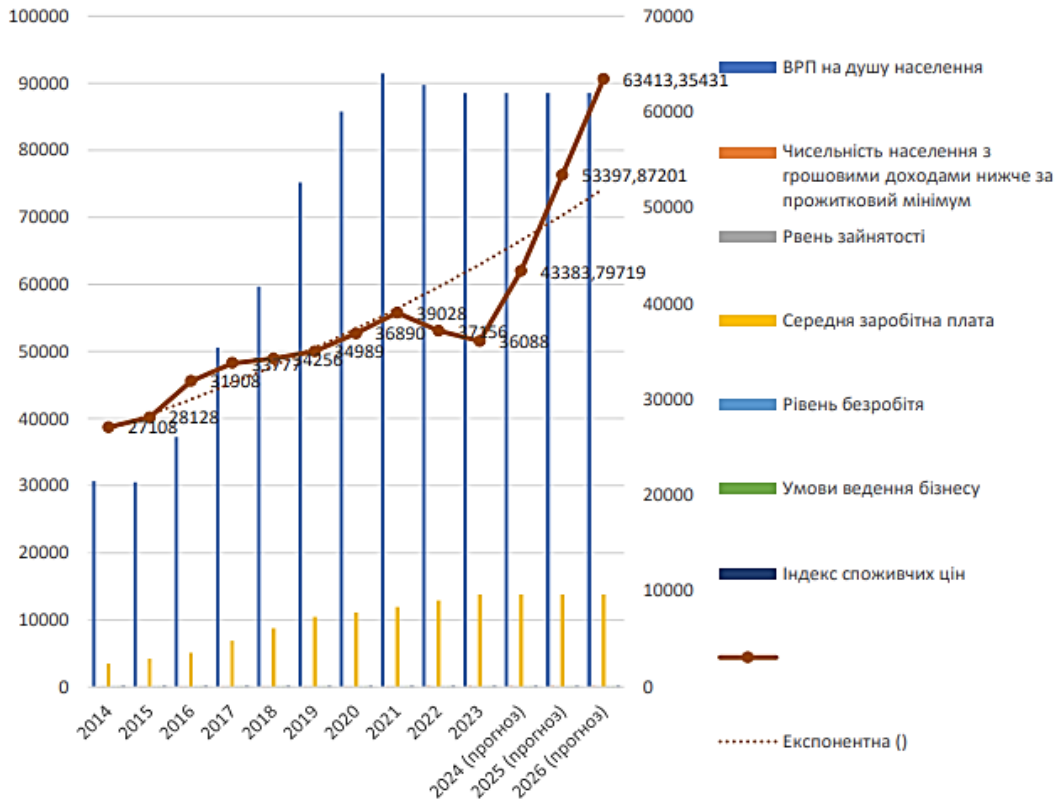

Рисунок 3.3 – Прогноз рівня життя населення під впливом збільшення рівня зайнятості

Таким чином, побудована модель дозволяє здійснювати прогнозування динаміки рівня життя в залежності від здійснюваних обмежувальних або стимулюючих заходів регулювання окремих факторів. На основі отриманої динаміки розробляються пропозиції щодо змін в міграційній та економічній політиці України.

3.2 Напрямки покращення показників рівня життя населення з урахуванням факторів економічного розвитку регіону

Результати аналізу та прогнозування економічного розвитку Запорізького регіону служать основою розробки відповідних програм із орієнтацією на кінцевий результат – підвищення рівня життя населення Це передбачає необхідність формування політики покращення зайнятості населення у системному взаємозв'язку зі структурною політикою та підвищенням ефективності праці, підвищенням рівня доходів та оплати праці, зниження рівня бідності. Оскільки одночасна реалізація всіх цих напрямів соціально-економічної політики потребує величезних витрат коштів (як бюджетних, так і позабюджетних), завдання полягає в тому, щоб забезпечити їх оптимальне поєднання з урахуванням конкретних умов та фінансових можливостей Запорізького регіону в прогнозований період.

Держава має найбільший вплив на якість життя населення, через великі повноваження та ширшого набору інструментів впливу, які включають пряме адміністративне втручання. Метою державного регулювання якості життя є забезпечення безперервного стійкого процесу формування оптимальної з погляду якості життя структури потреб. Така структура сприяє саморозвитку особистості, збереженню здоров'я, духовному розвитку людини і створює організаційно-правові та фінансові умови їхнього задоволення. Розуміючи під державним регулюванням системи заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, спрямованих на забезпечення розвитку або руху чогось з метою приведення його до певного порядок або систему, регулювання процесу формування та задоволення різноманітних потреб індивідів можна уявити, як соціально-економічну систему, що складається з двох взаємопов'язаних підсистем: регульованої та регулюючої (рис. 3.4).

Як вхідні змінні моделі використовуються короткострокові економічні індикатори, що визначають майбутній розвиток.

Інституційне регулювання рівня життя з боку держави, таким чином, відбувається через заходи та засоби, створюють умови для підтримки якісної

життєдіяльності нинішніх та майбутніх поколінь та реалізації довгострокових планів якісного розвитку суспільства. Воно включає реалізацію різних програм і проектів, підтримання стабільного функціонування економічної системи та економічних інститутів, які забезпечують якість функціонування неекономічних інститутів розвитку людини [23].

Рисунок 3.4 – Система впливу факторів на рівень життя населення

Державна влада регулює якість життя населення через політику, як сукупність різних функцій. До базових функцій держави можна віднести наступні: створення та забезпечення умов для розвитку всіх сфер суспільної життєдіяльності; забезпечення (охорона) цілісності та стабільності суспільства, його території; створення та забезпечення правової системи як сукупності взаємопов'язаних, узгоджених та взаємодіючих юридичних засобів, за допомогою яких регулюються суспільні відносини; охорона правозаконності у взаєминах влади та суспільства; гарантування прав та свобод людини та громадянина; координація потреб та інтересів соціальних верств суспільства, визначення пріоритетів у його розвитку; забезпечення

національних інтересів у світовому співтоваристві [28].

Економічне зростання може бути забезпечене різними інструментами та засобами, проте є можливим визначити його позитивні та негативні риси суспільства і довкілля загалом (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика поглядів на суспільне значення економічного зростання Запорізького регіону та його наслідків

Позитивні риси економічного зростання	Критичні зауваження
Економічне зростання передбачає збільшення основних макроекономічних показників	Зростання ВРП автоматично не забезпечує зростання якісних показників економічного зростання регіону
Економічне зростання передбачає збільшення питомих показників ВРП, які відображають покращення рівня життя населення	Зростання ВРП на душу населення може і не забезпечувати реального зростання добробуту та якості життя населення
Економічне зростання регіону дозволяє забезпечувати вирішення важливих завдань у сфері промисловості, екології, соціального забезпечення	Економічне зростання на основі НТП, зокрема, автоматизації, роботизації виробництва, забезпечує суспільство достатньою кількістю матеріальних благ. Глобальним викликом є концентрація ресурсів та капіталів та порушення рівномірності процесів їх розподілу, обміну та споживання
Економічне зростання дозволяє отримати доступ до світових ринків сировинних ресурсів, більш доступних та дешевих, ніж на національних ринках	Економічне зростання породжує виклики щодо виснаження виробничих та природних ресурсів, запаси яких мають тенденцію до вичерпання
Економічне зростання регіону дозволяє отримати додаткові переваги на світовому ринку через високі рейтинги, економічний, політичний та ідеологічний вплив	Економічне зростання породжує виклики щодо природних балансів, можливостей екосистем до самовідтворення, що призводить до їх забруднення та руйнування
Економічне зростання визначає зростання соціально-економічної нерівності в суспільстві, але з часом мультициклічність обороту капіталу призводить до збільшення питомих доходів населення та скорочення бідності та соціальної нерівності	Економічне зростання має створювати ефект рівномірного розподілу доходів зверху донизу та зменшення розриву між заможними та бідними верствами населення. Але технічний прогрес поглиблює економічну диференціацію. Навіть у високорозвинених країнах є населення, що перебуває за межею бідності. Розвиток постіндустріального суспільства певною мірою вирівнює цей дисбаланс за рахунок домінування середнього класу, але не вирішує проблему бідності.

Відповідно до наведених положень, можна зробити висновок, що застосування різних підходів до трактування результатів економічного зростання регіонів значення в контексті політичних та економічних зрушень та трансформацій, коли урядова політика формує очікувані результати в основних напрями: економічний, інноваційний, соціальний, екологічний.

Урядовим та політичним структурам необхідно визначитися, яких результатів слід очікувати відповідно до викликів розвитку світового господарства та майбутнього місця країни у процесах міжнародного поділу праці. Розвиток регіону повинен мати збалансований характер між технологічним, соціальним та економічним векторами, а також забезпечувати безпечний, стійкий та екологічний розвиток майбутніх поколінь. Він має забезпечувати перехід до індустріальних та постіндустріальних стадій розвитку з формуванням такого постіндустріального суспільства, яке не має суттєвого розриву між бідними та багатими верствами населення. Роль уряду зростає, оскільки він має більше можливостей безпосередньо впливати на соціально-економічний розвиток країни на основі налагодження діалогу з приватним та корпоративним секторами економіки, який трансформується у стійке державно-приватне партнерство.

Економічне зростання регіонів є, зокрема, і результатом урядової підтримки та впровадження певних заходів макроекономічної політики, що спирається на прозоре законодавство, підтримку конкурентних відносин, коли уряди уникають лобіювання приватних інтересів, не допускають нерівномірного розвитку певних секторів економіки та дотримуються доцільного розподілу національного доходу.

Ефективність економічного розвитку зростає, коли економічні важелі управління підтримуються урядовими програмами. Як приклади можна навести урядові програми, які забезпечили відновлення Японії після Другої світової війни («велике економічне чудо»), Німеччини, посткризовий розвиток США (політика Ф. Рузвельта та Р. Рейгана), Великобританії (політика М. Тетчер), індустріальний розвиток НІС,реформи у Чилі, Сінгапурі, Китаї.

Цілі розвитку регіональної соціально-економічної системи: з одного

боку, це забезпечення та постійне вдосконалення умов життєдіяльності для населення, а з іншого боку, внесення максимального внеску регіону до національне економічне зростання. Очевидно, що цілі несуперечливі, та економічний добробут регіону визначає розвиток його соціальної інфраструктури. Якщо виникає питання про альтернативний вибір цілей соціально-економічного розвитку, слід визнати, що принаймні найближчими роками переважне значення матимуть економічні цілі, які, однак, поширюються і соціальну сферу. Досягнення максимального ефекту від реалізації економічних цілей на мікро-, мезо- і макрорівня, збалансована в певній пропорції з реалізацією соціальних цілей підвищення ефективності праці та соціального розвитку.

Критерієм оптимального співвідношення економічних та соціальних цілей є максимальний ефект від їхньої спільної (системної) реалізації.

Регіональна політика, зокрема економічна, будується на системі, що містить критеріальні вимоги (системна обґрунтованість, адресність, відповідальність та контроль та ін.), рівні управління (міжрегіональний), цільові пріоритети (удосконалення податково-бюджетних взаємин, формування фінансової цілісності регіону, захист та заохочення конкуренції та пр.), та механізми реалізації [31].

Існуючий стан та рівень соціально-економічного розвитку дозволяють визначити ключові завдання у галузі структурної економічної політики регіону, виділити ті з них, вирішення яких дозволить перейти до стабілізації темпів регіонального розвитку (рис. 3.5). Цілепокладання є ключовим етапом робіт зі стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону Цілі соціально-економічного розвитку Запорізького регіону повинні враховувати основні напрямки таких національних проектів, як «Здоров'я», «Освіта», «Доступне та комфортне житло», «Розвиток агропромислового комплексу». Цільові установки, що характеризують досягнення поставленої комплексної мети соціально- економічного розвитку Запорізького регіону, описані через сукупність показників, відбивають взаємозв'язку аналізованої системи у рамках моделювання.

Рисунок 3.5 – Структура основних завдань економічного розвитку

Як основний прогнозно-аналітичний документ використовується довгострокова концепція стратегічного комплексного соціально-економічного розвитку Запорізького регіону, оскільки вона є документом стратегічного характеру та покликана висловлювати загальний задум, що включає визначення стратегічних цілей розвитку Запорізького регіону та засобів їх досягнення. Відповідно до призначення довгострокова концепція комплексного соціально-економічного розвитку регіону містить три блоки. Блоки мають різне функціональне призначення: аналітичний блок визначає з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів роль та функції регіону в нових умовах господарювання; ресурсний блок визначає ресурсні та фінансові механізми реалізації концепції, джерела ресурсів та дає кількісну та якісну

їхню оцінку; організаційний блок визначає та обґрунтовує організаційний механізм управління реалізацією концепції, критерії та методи її оцінки, методичну та організаційну схему моніторингу.

Активізація процесів на макроекономічному рівні є визначальним чинником економічного зростання Запорізького регіону, особливо в сучасних умовах господарювання. Якщо раніше для малих та великих бізнесів основними проблемами були судова система, корупція та доступ до закордонних ринків, то сьогодні вони стикаються з більш серйозними викликами, такими як зруйнована інфраструктура, недостатній попит і проблеми з фінансуванням та страхуванням. Відновлення економіки та створення нових можливостей для бізнесу потребуватимуть вирішення як старих, так і нових проблем. Інвестування в стійкість компаній та інфраструктуру, збільшення експорту, розвиток доданої вартості в агробізнесі, виробництво екологічно чистої сталі та підтримка IT-стартапів створять можливості для економічного зростання. Висока інвестиційна привабливість Запорізького регіону сприятиме залученню інвестицій, що позитивно впливатиме на зайнятість та соціально-економічне становище населення та загалом в країні. Тому залучення інвестицій в економіку України є одним із ключових завдань в сучасних умовах господарювання.

Основні проблеми, що заважають економічному зростанню Запорізького регіону, включають:

1. Високе податкове навантаження, зокрема високі ставки податку на прибуток (18%) та ПДВ (20%), що перевищують показники багатьох країн Центрально-Східної Європи. Однак, ця різниця у ставках не є вирішальною перепоною для інвестицій, але інші податки та платежі є стримуючими чинниками для поліпшення інвестиційного клімату.

2. Корупція на всіх рівнях влади та непрозорість процедур у прийнятті рішень органами виконавчої влади.

3. Недієздатність механізмів забезпечення ринкових прав та свобод інвесторів, а також низький рівень захисту інвесторів.

4. Військовий стан України, який призводить до відтоку капіталів

через окуповані території та створює ризики для інвесторів, зокрема іноземних.

Хоча Запорізький регіон має значний інвестиційний потенціал, такий як багаті природні ресурси, вигідне географічне положення, родючі ґрунти та розвинену інфраструктуру, її інвестиційний клімат залишається ризикованим. Для активізації економічного розвитку Запорізького регіону можна розглянути наступні заходи (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Шляхи активізації економічного розвитку та підвищення рівня життя населення Запорізького регіону

Напрям	Пропоновані заходи
Посилення впливу державних владних інститутів та дотримання принципів верховенства права	– проведення інституційних реформ з метою удосконалення захисту правових норм інвестування, – актуалізація норм антимонопольного законодавства, зміцнення інституційної спроможності Антимонопольного комітету України; – продовження судової та антикорупційної реформ; – ефективне корпоративне управління на державних підприємствах, можлива приватизація; – розвиток цифрової інфраструктури та імплементація цифрових стандартів ЄС; – послаблення регуляторного тиску на підприємницьку діяльність, скорочення кількості ліцензій та тиску з боку контролюючих органів; – активізація просування та популяризація експортних українських товарів на зарубіжних ринках з використанням підтримки з боку дипломатичної служби та торгово-економічних палат і місій.
Розширення потенціалу внутрішніх ринків	– Оновлення економічної інфраструктури шляхом бюджетного фінансування та запровадження сучасних ефективних форм державно-приватного партнерства. – формування реєстру крупних інвестиційних проектів, що можливо реалізувати шляхом державно-приватного партнерства, включаючи проекти з концесії інфраструктурних об’єктів. – Сприяння локалізації виробництв, протекціонізму та використання технологій для переходу до економіки з високою доданою вартістю. – Сприяння створенню індустріальних парків та вільних економічних зон для активізації розвитку перспективних регіонів. – Розвиток ринків традиційної та альтернативної енергетики, прискорення інтеграції енергосистеми України з європейською. – Підтримка інноваційних промислових проектів та посилення конкурентоспроможності українських товаровиробників на зарубіжних ринках.

Продовження табл. 3.2

	– Стимулювання агровиробництва високовартісної продукції. – підвищення інвестиційної складової в складі державних витрат та удосконалення вимог до відбору державних інвестиційних проектів. – перегляд практики державних оборонних замовлень;. – Залучення інвестицій на договірних умовах розподілу продукції. – Прийняття закону щодо сек'юритизації активів та формування відповідної інфраструктури.
Забезпечення доступу до «довгих» ресурсів в економіці та сприяння кредитуванню реальних секторів економіки	– Спеціальні програми рефінансування комерційних банків з метою активізації кредитування суб'єктів мікро-, малого та середнього бізнесу. – Вдосконалення державних програм надання субсидій за процентними ставками банківських кредитів, зокрема, програм «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступна іпотека 7%» з метою актуалізації інвестиційного спрямування та сприяння будівництву нового житла. – Забезпечення доступу вітчизняних експортерів до фінансових послуг та «дешевих» банківських продуктів. – Формування інфраструктури управління проблемними активами в банківській системі. – Дерегуляція банківської сфери, зокрема сегменту невеликих банків, для посилення інвестиційної привабливості української банківської системи.

Зазначені дії відображають головні напрямки для покращення інвестиційної привабливості України, що важливо для подальшого її розвитку. Зниження податкового тягаря і забезпечення стабільності політичного середовища сприятимуть розвитку бізнесу та приверненню іноземних інвестицій.

Боротьба з корупцією, інфляцією та безробіттям є ключовими завданнями для поліпшення інвестиційного клімату. Прозорість у владі та ефективна правова система також є важливими факторами, які підвищують довіру інвесторів.

Важливо також впровадити економічний механізм страхування ризиків іноземного інвестування, що допоможе зменшити ризики для інвесторів та сприятиме їхньому зацікавленню в Україні.

Враховуючи всі ці аспекти, державі слід активно працювати над впровадженням реформ, які сприятимуть підвищенню інвестиційної привабливості країни. Це дозволить Україні залучати більше інвестицій та

сприятиме її подальшому розвитку, особливо в умовах євроінтеграції.Слід зазначити, що на інвестиційний клімат негативно впливають не лише обмеження та ризики військового стану, а й нестабільність політичної ситуації. Все це позбавляє інвестора можливості прогнозувати розвиток економіки та у свою чергу знижує рентабельність вкладень.

ВИСНОВКИ

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

Розгляд поняття «рівень життя», «якість життя» дозволив зробити висновок, що рівень життя є більш вузьке поняття, що описує наскільки задовольняються потреби населення на основі певних соціально-економічних параметрів. Якість життя охоплює ширший спектр параметрів проти рівнем життя, включаючи як стандартні критерії з метою оцінки добробуту населення, а й зважаючи на такі елементи як суспільний настрій, політичні умови та стан довкілля. Добробут є ще комплекснішим, охоплюючи соціально-економічні аспекти, які відбивають як рівень, і якість життя, зокрема доступність матеріальних і соціальних благ для населення, наявність духовних цінностей, і навіть створення умов гармонійного розвитку індивіда. Відмінність між цими поняттями полягає в обсязі аспектів, що охоплюються. Під рівнем життя розуміється індикатор, який відображає економічний добробут суспільства, фокусуючись на аналізі доходів населення та наскільки добре задоволені їхні основні потреби. На відміну від цього, поняття якості життя має ширший спектр, що включає оцінку загального добробуту серед інших критеріїв, а також бере до уваги безліч факторів, суттєвих для задоволення різних потреб, таких як соціальна підтримка, охорона здоров'я, доступність транспорту, культурних установ, зв'язку тощо. [4]. Отже, рівень життя переважно відбиває матеріальний добробут індивіда, тоді як оцінка «якості життя» охоплює ширше полі, включаючи задоволеність культурними та соціальними аспектами суспільства.

Оцінка рівня життя має першорядне значення для аналізу економіки. В якому напрямі розвивається економіка, і в якому напрямку мірою розвиток економіки забезпечує підвищення рівня життя – це питання, відповідь на які, може дати лише об'єктивна та достовірна оцінка рівня життя, яка має стати основою розвитку економіки, максимально спрямованого підвищення рівня життя.

На даний момент ще не сформовано уніфіковану систему критеріїв, яка б дозволила об'єктивно оцінювати рівень життя. Існуючі методи аналізу якості та рівня життя відрізняються за своїм змістом, що ускладнює проведення цілісного та глибокого аналізу проблеми.

У контексті стратегії розвитку Запорізької області проблема підвищення якості та рівня життя займає центральне місце, і для досягнення значних результатів у цій галузі застосовуються ключові інструменти, у тому числі розробка та покращення законодавчої бази, а також застосування програмно-цільового підходу.

На основі методики розрахунків та отриманих результатів можна оцінити наслідки розвитку як соціально-економічного стану регіону, і його окремих складових.

Все вищесказане дозволяє зробити наступний висновок: побудова багатофакторної динамічної моделі з використанням кореляційно-регресійного аналізу дає можливість виявити вплив факторів та оцінити цей ефект з метою прийняття рішення про найбільш раціональні зміни складу таких складних агрегатних факторних комплексів як система взаємопов'язаних показників. На відміну від методів, що дозволяють вирішувати подібні завдання, багатофакторний аналіз охоплює широкий спектр поєднань взаємодіючих факторів та більш багатогранну схему їх поєднання у процесі визначення результату.

Багатофакторні моделі дають хороші результати прогнозу в умовах економіки, характеризується стабільністю галузевої структури виробництва, слабкими спадами та підйомами об'ємних показників, тому проведені розрахунки підтвердили можливість використання запропонованої методики для короткострокового прогнозування.

Використовуючи прогнозні значення факторних ознак (отримані на основі середньорічних коефіцієнтів зростання), були отримані наступні значення темпів зростання рівня життя населення: на 2024 рік – 97,1%; на 2025 рік – 101,4%, на 2026 рік – 106,5%. Таким чином, видно позитивну тенденцію економічного розвитку Запорізького регіону. Складнощі та проблематика

військового стану та ризику ескалації військових дій в Запорізькому регіоні у перспективі, безумовно, позначаться на динаміці економічного зростання та соціального розвитку регіону, але вже за підсумками 2023 р. можна стверджувати, що економічне зростання складе 4,7–5%, що дозволяє говорити про принципову верифікованість запропонованих методів та підходів.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Brown D.W. Economic value of disability-adjusted life years lost to violence: estimates for WHO Member States. *Rev Panam Salud Publica*. 2018. № 24 (3). P. 203–209.
2. Masterman C.J., Viscusi W.K. The Income Elasticity of Global Values of a Statistical Life: Stated Preference Evidence. *Journal of Benefit-Cost Analysis.* 2018. Vol. 9 (3). P. 407–434.
3. Viscusi W.K. Best Estimate Selection Bias in the Value of a Statistical Life. *Journal of Benefit-Cost Analysis*. 2018. Vol. 9 (2). P. 205–246.
4. Антонюк В.П. Проблеми людського розвитку Запорізької області та спрямованість регіональної стратегії на їх вирішення. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки).* 2020. Том 1 № 41. URL: https://oj.tsatu.edu.ua/index.php/zbirnyk/article/view/578
5. Астаф'єв Д. Економічне зростання Запорізької області: реальне чи номінальне. URL: https://suspilne.media/zaporizhzhia/173707-ekonomicne-zrostanna- zaporizkoi-oblasti-realne-ci-nominalne-poasnue-ekspert/
6. Байтеряков О., Арсененко І., Донченко Л. Просторовий аналіз системи розселення Запорізької області. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.* 2022. №57. URL: https://periodicals.karazin.ua/geoeco/article/download/21372/19944/
7. Башинський Т.В. fналіз та класифікація факторів впливу на рівень життя населення. *Економіка і сусупільство*. 2016. №4. С. 259-263. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/4_ukr/42.pdf
8. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації. Київ. НІСД, 2017. 384 с.
9. Брензович К.С. Аналіз міграційних потоків молоді України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2017. № 16. С. 26-29.
10. Гапєєва О., Вітютін Є. Економічна стабільність як основа стійкості держави в контексті сучасних досягнень та викликів. *Економіка та*

суспільство. 2024. №62. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024- 62-27

11. Глобалізація та регіоналізація як вектор розвитку міжнародних економічних відносин: колективна монографія / за ред. А.О. Довгаль, Н.А. Козакової. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. 540 с.
12. Горбань С. Ф., Біленко О. В., Трубнік Т. Є. Вплив міграційних процесів на економіку України. Економіка і суспільство. 2023. №49. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-26
13. Демографічна та соціальна статистика. Головне управління статистики Запорізької області. URL: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychna-informatsiia#1.3.
14. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/
15. Дороніна О.А., Наумова М.А., Кузьменко М.М. Економічна активність та рівень життя населення в системі індикаторів стану соціально- трудових відносин. *Ефективна економіка*. 2020. №2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/14.pdf
16. Жваненко С. А., ЛедовськаЛ.В. аналіз та формування бюджету запорізького регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 5. С. 40–45. URL: http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7358&i=5
17. Інформаційно-аналітична записка щодо рівня життя населення у січні-червні 2019 року. К.: Міністерство соціальної політики України, 2019. URL: http://www.fpsu.org.ua/images/images/2019/August/290819.pdf
18. Коваленко О.Ю. Економіко-математичне моделювання як інструмент ефективного управління природно-заповідними територіями. *Наукові праці ЧДУ імені Петра Могили.* 2018. Т. 89. Вип. 76. С.134-141.
19. Коваль О. Перспективи «срібної економіки» в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2024. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/perspektyvy-sribnoyi- ekonomiky-v-ukrayini
20. Колот А.М., Герасименко О.О. Соціально-трудовий розвиток в XXI

столітті: до природи глобальних змін, нових можливостей, обмежень і викликів. *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 1. С. 97-125.

21. Кравець І. М., Здоров Ю. В. Основні чинники людського розвитку в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Випуск 3(20). С. 431-436
22. Кравець І. М., Здоров Ю. В. Основні чинники людського розвитку в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Випуск 3(20). С. 431-4366.
23. Куліков Ю.М., Йолкіна О.В. Соціально-трудові відносини у подоланні бідності зайнятого населення. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. Вип. 2 (57). С. 247-255.
24. Левицький С.І., Гнєушев О.М., Махлинець В.М. Моделювання економічного еквіваленту вартості життя у Запорізькій області. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2018. №6 (17). С.813-818.
25. Литовка А. Запоріжжя: стале відновлення та візія майбутнього. 18.07.2024. URL: https://mistosite.org.ua/articles/zaporizhzhia-stale- vidnovlennia-ta-viziia-maibutnoho
26. Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності: кол. моногр. / за ред. Е.М. Лібанової; відпов. за випуск О.В. Макарова, О.М. Хмелевська; Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. – Київ, 2017. – 368 с.
27. Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності: кол. моногр. / за ред. Е.М. Лібанової. Київ, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2017. 368 с.
28. Макарова О. В. Методологічні підходи до ідентифікації та оцінювання ризиків людського розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2018, № 2 (33), с. 103-116
29. Методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку, затверджена наказом Державного комітету статистики України від 15.04.2003 р. URL.: http://zakon.rada.gov.ua/.

30. Мульська О. Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління. Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, 2022. 472 с.

31. Негрей, М. Моделювання міграційних процесів в умовах невизначеності економічної політики. *Підприємництво та інновації*. 2019. №9, С.182-186. https://doi.org/10.37320/2415-3583/9.30

32. Неліпа К. Запоріжжя як центр регіональної системи розселення. *Економічна та соціальна географія*. 2019. №81. URL: https://bulletin-esgeograph.org.ua/images/docs/Volume-81/Nelipa_4-11.pdf

33. Новік А. Ю. Використання імітаційного моделювання для дослідження міграційних потоків. Економіка та держава. 2019. № 4. С. 119–122.DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.4.119

34. Новік А. Ю. Моделювання міграційних процесів в Україні як регулятора соціально-економічної стабільності : дисертація : подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Національний університет «Києво-Могилянська академія» МОН України, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» МОН України. Київ : 2021. 231 с.

35. Офіційний сайт Департаменту економічних і соціальних питань ООН (підрозділ народонаселення). URL: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/index.shtml

36. Офіційний сайт Департаменту соціального захисту населення Запорізької області. URL: https://dszn-zoda.gov.ua/

37. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України: URL: www.dcz.gov.ua/analitics/

38. Офіційний сайт Державної служби статистики України: URL: https://www.ukrstat.gov.ua/

39. Офіційний сайт Міжнародної організації з міграції. Агентство ООН з питань міграції. URL: http://iom.org.ua/ua/migraciyne-zakonodavctvo

40. Оцінка ролі демографічного фактору для економічного зростання та повоєнного відновлення. Аналітична доповідь. Травень 2023 р. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/05/22/2023-MATRA-I-KVARTAL- 7.pdf
41. Парфенцева Н., Голубова Г., Самойленко А. Статистичне оцінювання та моделювання інвестиційної привабливості регіонів України. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій 2021.* №8. С. 66-78. https://doi.org/10.32750/2021-0207.
42. Прибиткова І. М. Основи демографії : посібник. Київ : Атрек, 2017. 256 с.
43. Про основні підсумки соціально-економічного розвитку Запорізької області. 2021. URL: https://www.zoda.gov.ua/article/804/pro-osnovni-pidsumki-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti.html
44. Про підсумки соціально-економічного розвитку Запорізької області на 12.02.2020. URL: https://www.zoda.gov.ua/news/48947/pro-pidsumki-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-12.02.2020.html
45. Радченко Л. П. Людський розвиток в контексті макроекономічного регулювання держави. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка»*. 2016. №16, С. 72-78.
46. Радченко Л. П. Людський розвиток в контексті макроекономічного регулювання держави. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка»*. 2016, вип. 16, с. 72-78.
47. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Запорізької області у 2021 році. URL: https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Regionalna-dopovid-Zaporizka-ODA-2021.pdf
48. Регіональний людський розвиток. Статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_rlr2017_pdf.p df
49. Рубежанська В.О. Оцінка економічної активності населення в умовах функціонування національного ринку праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2017. № 14. С. 103-107.
50. Савченко Н.В. Механізми формування та реалізації сервісно- орієнтованої

державної політики у сфері зайнятості населення України: дис. докт. держ. упр.: 25.00.02. Харків, 2020. 495 с.

51. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2019 році (за даними вибіркового опитування домогосподарств у жовтні 2019 року). Статистичний збірник. Державна служба статистики України.URL: http://www.ukrstat.gov.ua/
52. Соціально-економічне становище Запорізької області. Головне управління статистики у Запорізькій області. URL: https://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php/26-sotsialno-ekonomichne-stanovishche-regionu
53. Ставицький А. Моделювання якості життя населення в Україні та країнах Європи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* 2020. №6(213). С.20-31.
54. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року. URL: https://www.zoda.gov.ua/article/1669/strategiya-regionalnogo-rozvitku.html
55. Стратегія розвитку міста Запоріжжя до 2028 року. URL: https://zp.gov.ua/upload/content/o_1bvi15shg1mh9je61iooc13u7ae4.pdf
56. Таблиці народжуваності, смертності та середньої очікуваної тривалості життя. Статистична інформація. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/
57. Трусова Т.В. Математичні моделі процесу прийняття рішень щодо інвестування соціальної сфери та його інформаційна підтримка : автореф. дис. канд. тех. наук : спец. 01.05.02 "Математичне моделювання та обчислювальні методи".К., 2014. 20 с.
58. Україна посередині рейтингу в Доповіді ПРООН про стан людського розвитку за 2019 рік. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2019/ukraine-ranks-mid-table-in-undps-2019-human-development- report.html
59. Фролова А. Запоріжжя посіло друге місце з кінця за якістю життя – дослідження. *Zprz-city.* 10.06.2024. URL:

https://zprz.city/news/view/zaporizhzhya-posilo-druge-mistse-z-kintsya-za-yakistyu-zhittya-doslidzhennya?utm_source=ukr.net&utm_medium=referral&utm_campaign=rss

60. Харчук С.А. Сучасний стан та основні напрями підвищення рівня життя населення. *Ефективна економіка*. 2015. №7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4189
61. Черенько Л.М. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності: монографія. К. : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2021. 423 с.
62. Черенько Л.М. Рівень життя населення України. НАНУкраїни. Інститут демографії та соц .досліджень. К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006.428с.
63. Чисельність населення у регіонах України. Статистична інформація. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/.
64. Швець В.Я. Виробничо-господарський комплекс міста: проблеми управління та розвитку. К.: Наукова думка. 2013. 383 с.
65. Юськів Б.М. Глобалізація і трудова міграція в Європі: монографія. Рівне: видавець О.М. Зень, 2019. 476 с.

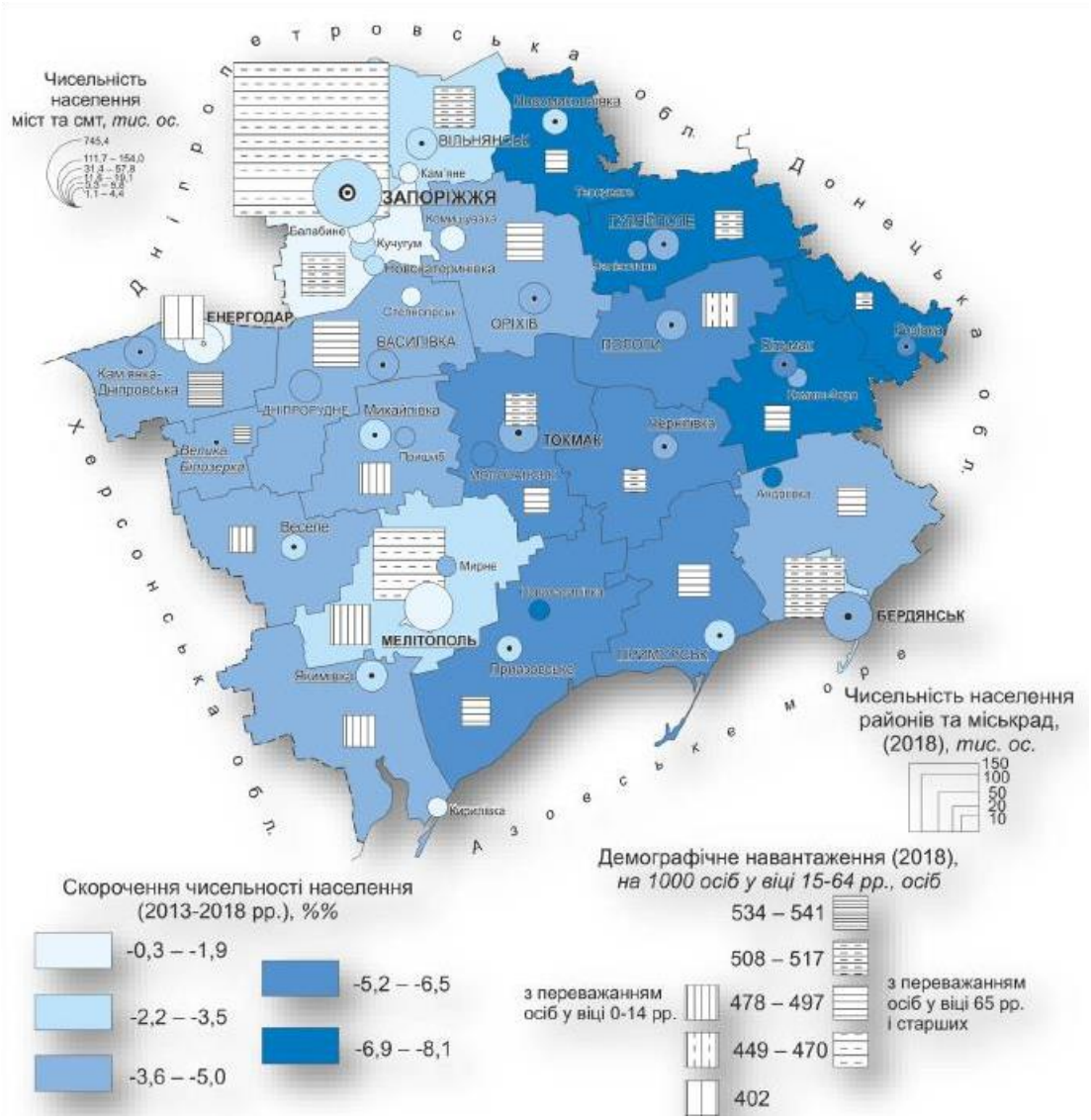
ДОДАТОК А

Індекс якості життя країн світу (2024 р.)

Rank	Country	Quality of Life Index	Purchasing Power Index	Safety Index	Health Care Index	Cost of Living Index	Property Price to Income Ratio	Traffic Commute Time Index	Pollution Index	Climate Index
1	Luxembourg	219.3	182.5	65.7	75.3	62.4	8.9	27.2	23.3	82.6
2	Netherlands	207.5	124.9	73.6	79.3	63.1	7.7	23.5	21.4	87.0
3	Denmark	205.6	127.2	73.9	78.5	72.3	6.6	27.8	20.8	83.7
4	Oman	204.3	139.8	81.8	65.1	42.4	2.9	21.0	35.0	67.2
5	Switzerland	204.0	158.7	73.9	71.7	101.1	10.4	32.9	23.3	82.0
6	Finland	199.9	118.0	73.8	77.5	63.2	8.4	25.8	11.9	61.1
7	Iceland	199.7	120.3	74.6	67.7	83.0	6.1	21.3	16.0	68.8
8	Austria	190.8	102.4	70.6	77.2	65.1	11.0	23.9	21.2	81.8
9	Norway	189.0	114.7	67.1	76.0	76.0	7.8	26.4	18.2	60.0
10	Sweden	186.7	122.6	51.7	68.3	59.3	7.7	29.1	17.7	73.6
11	Australia	185.5	127.4	52.8	73.1	70.2	8.4	38.0	27.0	93.8
12	United States	185.1	142.3	50.8	68.0	70.4	3.3	33.0	36.5	80.4
13	Germany	185.0	120.2	61.0	72.0	62.2	9.4	30.0	28.7	82.0
14	New Zealand	184.4	121.0	52.1	68.6	64.6	8.8	33.2	26.3	95.5
15	Japan	183.8	117.0	77.3	79.7	46.1	11.3	40.6	38.5	85.3
16	Estonia	183.5	80.4	76.4	75.9	52.0	11.2	21.8	17.0	64.3
17	Qatar	182.9	161.1	84.0	73.4	51.3	5.2	29.1	60.0	36.0
18	Spain	180.8	92.1	64.2	77.7	47.3	8.3	26.5	35.4	91.7
19	Slovenia	177.7	80.9	76.4	66.3	49.9	12.5	25.2	22.0	76.1
20	United Arab Emirates	177.5	127.9	84.4	70.4	55.8	3.9	36.2	48.2	47.1
21	Croatia	172.1	75.0	74.4	65.0	45.5	12.8	25.8	30.8	89.2
22	Czech Republic	171.9	84.0	73.2	75.6	46.6	12.7	29.1	34.9	80.1
23	Lithuania	170.6	75.5	67.5	74.9	47.1	11.9	23.4	26.3	67.8
24	United Kingdom	170.6	115.2	52.2	73.2	62.0	9.1	34.7	40.4	86.0
25	Saudi Arabia	170.5	134.9	76.1	61.1	45.3	3.1	30.1	62.5	55.3
26	Portugal	167.5	56.9	68.8	72.5	45.1	13.3	28.5	28.7	97.6
27	Belgium	163.5	109.8	50.3	75.6	61.1	7.0	35.3	49.5	83.8
28	Singapore	162.3	111.1	77.0	71.9	76.7	18.7	41.0	32.5	57.5
29	Ireland	161.3	101.1	53.2	51.3	64.4	7.2	37.8	34.4	87.8
30	Canada	161.3	103.7	54.5	69.1	64.8	10.4	33.6	29.7	55.0
31	France	159.8	102.4	44.7	77.8	63.7	11.2	34.8	43.7	88.4
32	Latvia	159.4	66.9	62.7	62.4	49.1	9.0	28.9	30.4	74.7
33	Taiwan	158.5	95.1	82.8	86.4	45.2	20.0	32.2	64.5	84.4
34	Israel	157.6	99.4	68.0	73.3	62.7	14.3	36.4	56.8	93.7
35	Cyprus	154.8	71.4	67.4	56.8	54.7	8.1	23.3	55.3	95.7
36	Slovakia	154.4	68.3	69.2	58.5	46.7	14.5	27.5	37.4	80.7
37	Kuwait	152.5	161.8	67.2	57.9	42.1	7.5	35.5	69.4	20.2
38	South Korea	149.5	109.4	75.2	83.0	60.1	20.7	40.6	61.4	68.4
39	Poland	149.3	85.8	70.9	57.7	40.8	11.6	31.8	55.6	75.4
40	South Africa	147.1	102.8	25.2	63.8	34.5	3.3	38.7	56.7	95.3
47	Malaysia	133.5	79.9	50.6	70.2	30.0	8.2	37.0	61.4	56.6
48	Greece	131.5	53.0	53.5	57.6	52.0	13.4	33.9	51.8	91.8
49	Bosnia And Herzegovina	130.4	56.9	58.6	55.6	35.0	13.5	26.3	59.8	78.2
50	Turkey	128.8	49.0	59.0	71.1	37.4	11.3	43.8	64.3	93.2
66	Ukraine	110.7	39.5	53.2	55.6	25.9	15.3	37.9	62.1	72.9

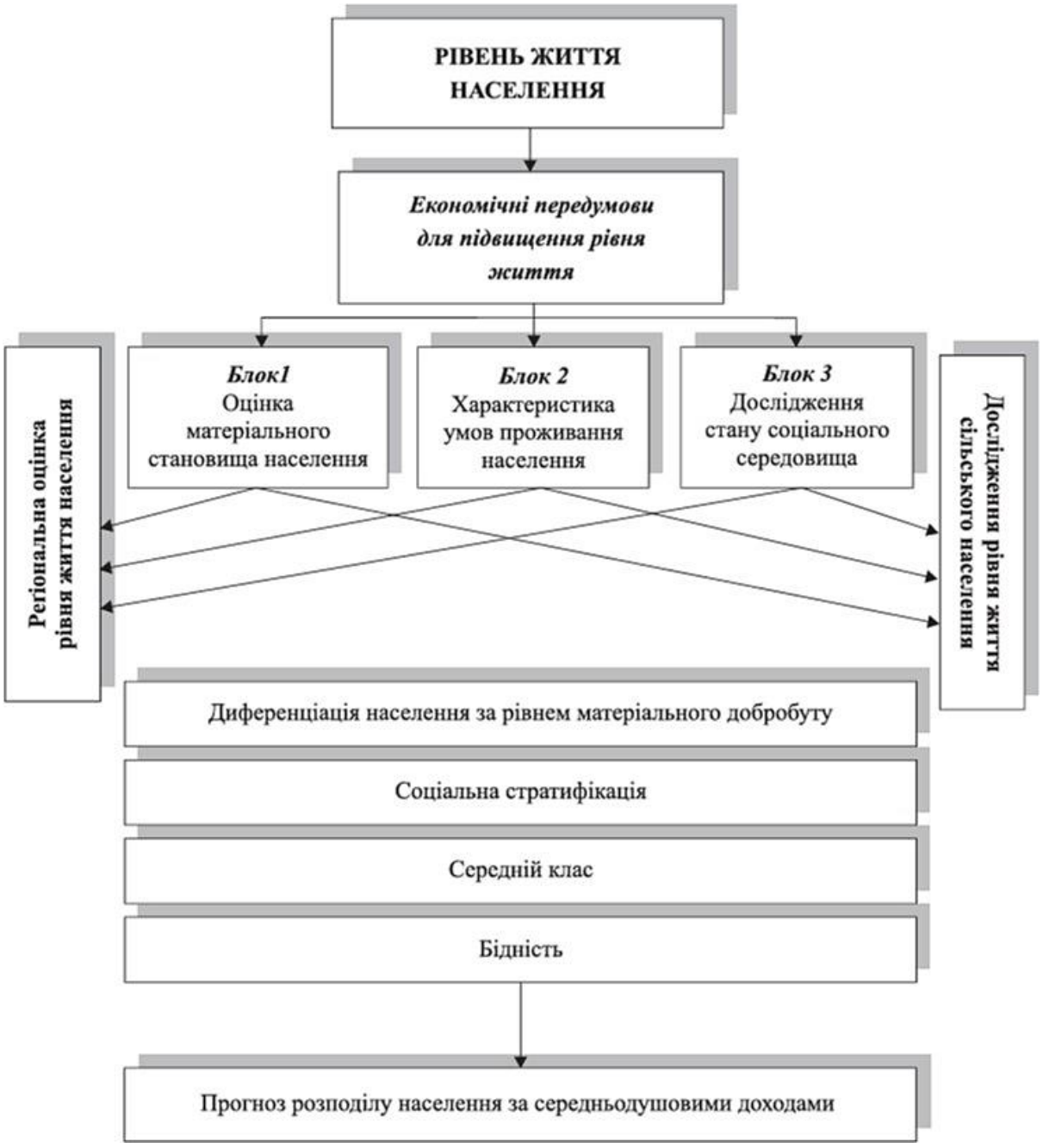
ДОДАТОК Б

Чисельність населення, динаміка її скорочення та демографічне навантаження у Запорізькій області

ДОДАТОК В

Методична схема дослідження рівня життя населення

Декларація академічної доброчесності

здобувача вищої освіти ЗНУ

Я___ *Зуєнко Кирило Євгенійович*, студент_ *другого* _курсу,
форми навчання __*денна*_ _, факультету___*економічного* ____,
спеціальності_*051 Економіка*, адреса електронної пошти rublik2022@gmail.com

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему *«Моделювання впливу економічного розвитку Запорізького регіону на рівень життя населення»*
відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям *академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою* Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) _____*Зуєнко К. Є.*

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (наук. керівник) *Макаренко О.І.*